

Opinnäytetyö (AMK)
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö
2015

Jussi Uotila

SANATAIDEOPAS UITTAMON PÄIVÄKOTIIN

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö

Marraskuu 2015 | 46 + 37

Terttu Parkkinen

Jussi Uotila

SANATAIDEOPAS UITTAMON PÄIVÄKOTIIN

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö. Opinnäytetyön aiheena oli kehittää sanataideoasaamista varhaiskasvatustyössä. Sanataiteen käyttö auttaa lapsia kehittämään heidän kielellisiä taitojaan ja sanataiteen ymmärtämistään. Opinnäytetyössä syntynyt produkti on varhaiskasvatuksessa käyttöön suunniteltu sanataideoapas.

Kehittämisympäristönäni oli Uittamon päivähoitoyksikkö Turussa. Päiväkodin henkilökunta toimi yhteistyökumppaninani. Keräsin kehittämisideoita henkilökunnalta ja sain palautetta omista ideoistani. Kehittämisprosessin aikana olen käyttänyt erityisesti kahta sanataiteen menetelmää, tarinankerrontaa ja lasten kerrontaa ryhmässä. Tarinankerronta tarkoittaa kertomuksen kertomista ulkomuistista, lukematta sitä kirjasta suoraan. Tarinankerrontamenetelmää käytetään paljon Steiner-pedagogiikassa, josta sain vaikutteen kehittää menetelmää myös kunnallisessa päivähoitossa. Sadutusta käytetään laajasti suomalaisessa varhaiskasvatuksessa mutta lasten kerronta pienryhmissä on vähemmän käytetty ja haastavampi tapa soveltaa sadutusmenetelmää. Sekä tarinankerronnan että lasten kerronnan ryhmässä koin innovatiivisiksi ja kokeilemisen arvoisiksi menetelmiksi.

Sanataideoapas sisältää seitsemän kirjoittamaani lyhyttä satua ja 27 valmistamaani tarinankerrontakorttia. Yksi opinnäytetyöni tavoitteista olikin kehittää omia luovia taitojani varhaiskasvattajana. Satuja voidaan lukea tai kertoa esimerkiksi päivittäisissä aamupiireissä. Tarinankerrontakortit ovat suurikokoisia kuvitettuja kortteja, jotka on suunniteltu käytettäväksi sadutuksen apuna. Korteista voivat hyötyä erityisesti kielellistä tukea tarvitsevat lapset.

Opinnäytetyö koostuu johdannosta, teoriaosuudesta, työn prosessin kuvauksesta, arvioinnista sekä itse produktista, sanataideoppaasta.

ASIASANAT:

varhaiskasvatus, sanataide, tarinankerronta, sadutus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of Social Services | Child-, Youth- and Family work

November 2015 | 46 + 37

Terttu Parkkinen

Jussi Uotila

LITERARY ART GUIDE TO UITTAMO DAY CARE CENTER

This Bachelor's thesis is a functional thesis. The subject of a thesis was to develop literary art competence in early childhood education. The use of literary art could help children to develop their language skills and narrative understanding. The product of my thesis is a literary art guide used in early childhood education.

My development environment was Uittamo day care center in Turku. The staff of a day care center was in co-operation with me. I gathered development ideas and got feedback of my own ideas from the staff. During my development process I've used two particular literary art methods, storytelling and children's story crafting in small groups. Storytelling means telling a story by heart, without reading it from a story book. Storytelling method is widely used in Steiner education, which influenced on my decision to develop storytelling in municipal day care as well. Story crafting (sadutus) is widely used in early childhood education in Finland, but crafting stories in small groups is less used and more challenging way to apply story crafting method. Both storytelling and children's story crafting in small groups were methods I considered innovative and worth developing.

The literary guide include seven short fairytales I've written and 27 storytelling cards I've crafted. One of the aims of my thesis was to develop my own creative skills as pre-school educator. Fairytales could be read or told f.e in daily morning gatherings. Storytelling cards are illustrated large sized cards which are designed to be used with story crafting. The cards could provide aid particularly for children who are in need of language support.

A thesis consists of an introduction, a theory part, a process description, an evaluation of work and of product itself, literary art guide.

KEYWORDS:

early childhood education, literary art, storytelling, story crafting

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	1
2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	2
2.1 Kehittämistyön tavoitteet	2
2.2 Toimipaikan kuvaus	3
2.3 Kehittämistyön prosessin kuvaus	3
3 KEHITTÄMISTYÖN TIETOPERUSTA	8
3.1 Lapsen osallisuus ja ekspressiivinen taidetyöskentely	8
3.2 Lapsen kielen kehitys ja narratiiviset tarinankerrontataidot	9
3.3 Millaista on lasten kerronta?	10
3.4 Sadutusmenetelmä	11
3.5 Tarinankerronta	13
4 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMIEN TAUSTOITUS	16
4.1 Sanataiteen käyttö päiväkotiarjessa	16
4.2 Kehittämistyön menetelmien kuvaus	17
5 TARINANKERRONTA	18
5.1 Tarinankerronta Steiner-pedagogiikassa	18
5.2 Kerrontahetkien suunnittelu ja toteuttaminen	18
5.3 Lasten osallistaminen ja palaute	21
6 LASTEN KERRONTA RYHMÄSSÄ	23
6.1 Lasten kerronta ryhmässä, kevät 2015	23
6.2 Lasten kerronta ryhmässä, syksy 2015	25
6.3 Yhteenvetoa lasten kerronnasta ryhmässä	27
7 SATUKANSIO JA TARINANKERRONTAKORTIT	28
7.1 Satukansio	28
7.2 Tarinankerrontakortit	30
8 ARVIOINTI	34
8.1 Yhteenvetoa kehittämismenetelmistä	34
8.2 Kehittämistyön onnistumisen arviointi ja eettinen pohdinta	34

8.3 Jatkokehittämissideoita	36
-----------------------------	----

LÄHTEET	39
----------------	-----------

LIITTEET

Liite 1. Uittamon sanataideopas varhaiskasvattajille	41
--	----

KUVAT

Kuva 1. Tarinankerrontakortit: lohikäärme	32
Kuva 2. Tarinankerrontakortit: vuori	33
Kuva 3. Tarinankerrontakortit: perhonen	33

TAULUKOT

Taulukko 1. Kehittämistyön prosessikuvaus	4
Taulukko 2. Satukansion sadut	28
Taulukko 3. Tarinankerrontakorttien kuva-aiheet	31

1 JOHDANTO

Toiminnallisen opinnäytetyön eli kehittämistyöni aiheena oli sanataiteen kehittäminen varhaiskasvatustyössä. Toimeksiantajani ja yhteistyökumppanini oli Uittamon päivähoitoyksikkö Turussa, jossa tein lapsi-, nuoriso-, ja perhetyön suuntaavien opintojen harjoittelun Susiniitynkadun päiväkodissa 3–6 -vuotiaitten ryhmässä aikavälillä 13.4.2015–25.9.2015.

Sanataiteen kehittäminen on perusteltua varhaiskasvatustyössä ja koen siihen omakohtaista kiinnostusta. Sanataiteen käyttö tukee kokonaisvaltaisesti lapsen kehitystä. Se tukee varhaiskasvatuksen perusteiden mukaista kielen merkitystä lapsen kehityksessä (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma, luku 4.4) ja integroituu sisällöllisissä orientaatioalueissa etenkin taiteeseen ja kulttuuriin, elämäkatsomukseen, etiikkaan ja historiaan (luku 4.5). Sanataide käsitteenä sisältää kaiken kirjoitetun tai kerrotun, luovan tekstin. Se pitää sisällään proosakerronnan muodot kuten sadut ja tarinat, mutta myös runot ja lorut. Draamailmaisuus on läheistä sukua sanataiteelle.

Pääluvussa 2 määrittelen tarkemmin kehittämistyöni lähtökohdat ja tavoitteet sekä esittelen työn prosessin. Luvussa 3 käsittelen työni tietoperustaa. Luvussa 4 taustoitan kehittämismenetelmäni käytön. Luvuissa 5 ja 6 käsittelen varsinaisia kehittämismenetelmiäni, tarinankerrontaa ja lasten kerrontaa ryhmässä. Luvussa 7 käsittelen sanataideoppaan satukansion ja tarinankerrontakorttien työstämisprosessia. Luvussa 8 arvioin kehittämistyön onnistumista ja omaa ammatillista osaamistani sekä pohdin työni pohjalta avautuvia jatkokehittämideoita.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kehittämistyön tavoitteet

Kehittämistyöni tavoitteena oli kehittää ja monipuolistaa Uittamon päivähoitoyksikön sanataideoosaamista yhteistyössä päiväkodin lasten ja kasvatushenkilöstön kanssa. Kehittämistyön lopputuotoksena eli produktina¹ syntyi *Uittamon sanataideopas varhaiskasvattajille*, joka sisältää käytännöllisiä ohjeita sekä konkreettista sanataidemateriaalia päiväkodin kasvatushenkilöstön käyttöön. Opasta voi käyttää apuna pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja päiväkotityön arjessa. Oppaan pääasiallisena kohderyhmänä on päivähoitoyksikön kasvatushenkilöstö eli lastentarhanopettajat ja lastenhoitajat.

Kehittämistyöni ja siinä käyttämäni menetelmät rajautuivat päiväkodin lasten iän mukaan. Sanataideoppaan menetelmiä työstin pääosin Susiniitynkadun Kaislojen ryhmässä, jonka lapset olivat 3–6 -vuotiaita. Alle kolmevuotiaat ja heidän kanssaan työskentely jäi kehittämistyöni ulkopuolelle. Soveltaen menetelmiä voi kuitenkin kokeilla ja käyttää myös pienempien ryhmässä.

Kehittämistyöni aiheet rajautuivat kahteen varsinaiseen menetelmään, tarinankerrontaan sekä lasten kerrontaan ryhmässä. Tarinankerronta vaihtoehtona kirjasta lukemiselle on vähän käytetty menetelmä kunnallisessa varhaiskasvatustyössä ja koin sen kehittämisen kiinnostavaksi ja varhaiskasvatuspedagogiikkaa monipuolistavaksi aiheeksi. Lasten kerronta ryhmässä oli toinen kiinnostava päiväkodin sanataideoosaamista monipuolistava aihe, jonka kehittäminen tuntui työyhteisössä perustellulta. Kehittämistyö oli samalla omien luovien voimavarojeni etsimistä ja käyttöönottoa ammatillisena

¹ Toiminnallinen opinnäytetyö koostuu sekä raportti- että produktiosiesta. Produkti on tekstinä erilainen kuin raportti, sen intressi ja kohderyhmä on eri. Raportti on tutkimusviestinnän periaatteita noudattava opinnäyteprosessin kuvaus, produktissa lopputuotteena korostuu sen käytettävyys toimeksiantopaikan käytännön elämässä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 65.)

osaamisena: työstin omia tarinoita satukansioksi sekä omia piirroksia tarinankerrontakorteiksi.

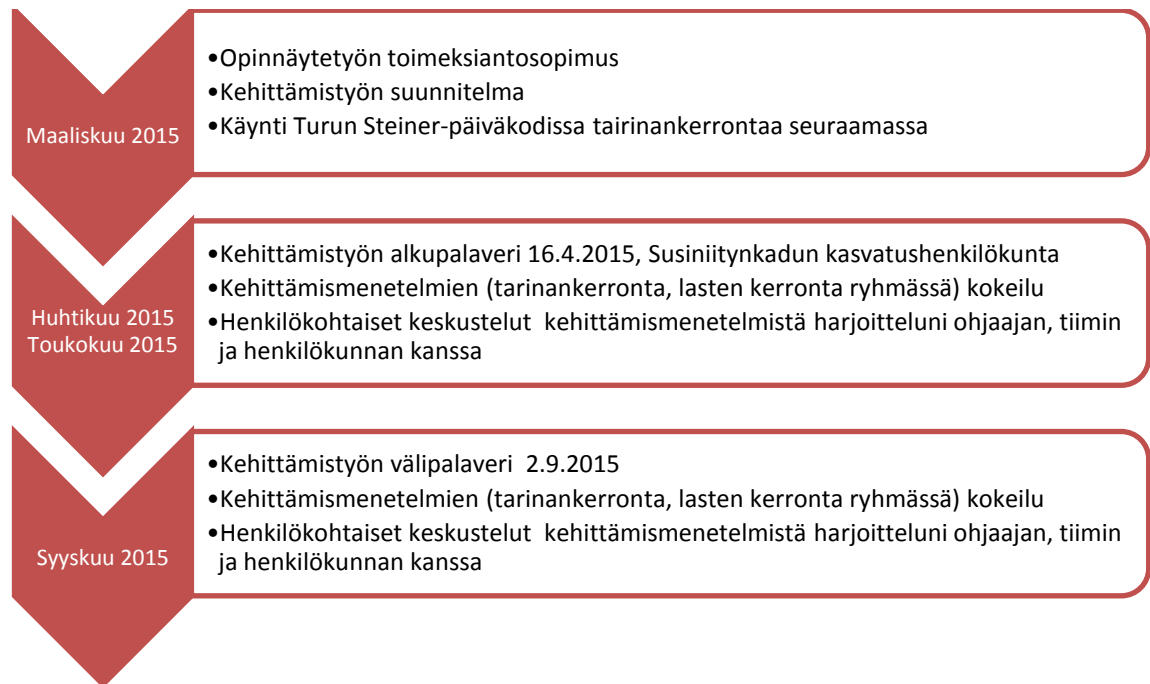
2.2 Toimipaikan kuvaus

Vuonna 1986 aloittanut Uittamon päivähoitoyksikkö sijaitsee Turussa Uittamon kaupunginosassa Susiniitynkadulla ja Jalustinkadulla. Taloja kutsutaan päivähoitoyksikössä ala- ja ylätaloksi. Susiniitynkadun alatalo on Uittamon rannan ja metsän läheisyydessä. Susiniitynkadulla toimii erityisryhmä monivammaisille lapsille. Jalustinkadulla toimii kaksi esiopetusryhmää.

Päivähoitoyksikön ympäristö mahdollistaa hyvät mahdollisuudet luontoretkille. Susiniitynkadun alatalon piha tarjoaa lapsille virikkeellisen leikkiympäristön. Päiväkodin pihalla on kallio, jolla lapset voivat kiipeillä sen ollessa kuiva, sekä vanha puu, jonka alaoksille voi kiipeillä.

2.3 Kehittämistyön prosessin kuvaus

Kehittämistyöni prosessi on kuvattuna lyhyesti seuraavan sivun kaaviossa (taulukko 1).

Taulukko 1 Kehittämistyön prosessin kuvaus

Kehittämistyöni alkoi varsinaisesti opinnäytetyön toimeksiantosopimuksen kirjoittamisella maaliskuussa 2015 harjoitteluni ohjaajan kanssa. Kävimme ohjaajani kanssa läpi kehittämistyösuunnitelman. Ennen harjoittelua kävin tutustumassa Turun Steiner-päiväkodissa tarinankerrontaan, josta tuli kehittämistyöni toinen varsinainen teema. Seuraavassa käsittelen harjoitteluni aikana toteutuneiden kahden kehittämispalaverin tuloksia ja henkilökohtaisia keskusteluja harjoitteluni ohjaajan, muun Kaislojen tiimin, muun henkilökunnan ja ryhmän lasten kanssa.

Kehittämistyön alkupalaveri

Kehittämistyöni alkupalaverin pidin kevään harjoittelun aluksi 16.4.2015. Palaveri toteutui Susiniitynkadun koko henkilökunnan viikkopalaverin yhteydessä. Kerroin tarinankerrontaideasta ja käynnistäni Turun Steiner-päiväkodissa tarinankerrontaa seuraamassa. Kerroin myös suunnittelemani ideasta lasten kerronnasta ryhmässä, josta olin keskustellut alustavasti harjoitteluni ohjaajan kanssa. Molemmat ideat nähtiin henkilökunnan mukaan

hyvinä ja toteutuskelpoisina. Näiden kahden aiheen lisäksi sanoin ottavani avoimesti muita ideoita kehittämistyötäni varten vastaan.

Kehittämistyön välipalaveri

Elokuussa 2015 sovin päiväkodin johtajan kanssa syksyllä toteutettavasta kehittämispalaverista, jolloin saisin esittää harjoittelun siihenastiset tulokset. Kehittämispalaveri toteutui syksyn harjoittelun ensimmäisellä viikolla 2.9. Suurin osa Susiniitynkadun kasvatushenkilöstöstä tuli paikalle. Pidin alustuksen kahdelle ryhmälle toteuttamistani kevään teemoista ja suunnittelemissani syksyn teemoista. Alustuksen jälkeen keskustelimme aiheisiin liittyen. Molempien ryhmien kanssa aikaa kului noin 45 minuuttia.

Kerroin toteuttamistani ryhmäsadutuksesta, kerronnasta ja satukansiosta. Kerroin ryhmäsadutuksessa kohtaamistani haasteista, mm. siitä, miten erilainen tilanne on yksilösadutukseen verrattuna. Kerronta-menetelmää esitellessäni halusin ennen kaikkea inspiroida henkilökuntaa itse kokeilemaan menetelmää käytännössä. Kerroin joistakin itse kokemistani hyvistä muistisäännöistä ja kerrontahetken suunnittelusta. Esittelin palaverissa kaksi keväällä kirjoittamaani satua, jotka herättivät kiinnostusta. Kirjoittamani sadut halusin esitellä ennen kaikkea inspiroidakseni henkilökuntaa kirjoittamaan omia satuja ja tarinoita. Yksi henkilökunnan jäsenistä kertoi, että pienten ryhmässä tulee joskus spontaanisti kerrottua mieleen tulevia lyhyitä tarinoita.

Esittelin syksyn teemoiksi kerronta-menetelmän jatkamisen sekä uutena aiheena sadutuksen tarinankerrontakorttien kautta. Kerroin tarinankerrontakorttien valmistamisesta ja esittelin kaksi ensimmäistä valmista korttia kehittämispalaverissa. Korttien suurta kokoa ja selkeää aihetta pidettiin hyvänä asiana. Keskustelimme ryhmässä siitä miten kortteja voisi käyttää. Painotin itse niiden monikäyttöisyyttä: niiden käytössä voi olla luova ja henkilökunta voi keksiä niiden käyttöön omia ideoita.

Keskustelimme myös vuorovaikutuskerronnan ideasta ja sen soveltamisesta kasvatuskumppanuuden alueelle sekä lukemisesta lapsille yleensä. Vuorovaikutuskerronnan toteutukseen sain ideoita henkilökunnalta. Kerronnan

ei välttämättä tarvitsisi olla sadunkerrontaa vaan myös arkipäivän kerrontaa ja sitä voisi toteuttaa esimerkiksi automatkoilla lapsen kanssa. Tarinoille voisi kehittää tarinan alun, josta olisi helppo lähteä liikkeelle ja mahdollisesti joitain avainsanoja.

Lukemiseen liittyen kysyin kehittämisideoita henkilökunnalta ja esittelin muutaman oman ajatukseni. Esittämäni kehittämisideat olivat tarinavuoden suunnittelu, lasten toiveiden kuunteleminen lukemisen valinnassa sekä kysymys siitä, voiko pelottavia satuja, kuten Hannua ja Kerttua lukea lapsille. Tarinavuoden suunnittelu lukemisessa toteutui henkilökunnan mielestä hyvin nykyiselläänkin, esimerkiksi vuodenajat tulevat luonnostaan huomioiduiksi satujen ja tarinoiden valinnassa. Myös lasten toiveita lukemisen valinnassa on toteutettu päiväkodissa aika paljon mutta heräsi ajatuksia että sitä voisi tehdä enemmänkin. Se, voidaanko "pelottavia kertomuksia" lukea lapsiryhmälle herätti molemmissa ryhmissä vilkasta keskustelua. Tärkeimpänä kriteerinä nähtiin lapsikohtainen tuntemus ja se, että kertomuksen aiheuttamista peloista pitää olla mahdollisuus keskustella lasten kanssa jälkeinpäin.

Henkilökohtaiset keskustelut henkilökunnan ja lasten kanssa

Keskustelin kehittämistyön menetelmistä koko harjoittelun ajan harjoitteluni ohjaajan, Kaislojen tiimin ja muutaman muun henkilökunnan jäsenen kanssa. Seuraavassa ajatuksia näistä keskusteluista.

Idea tarinankerrontakorttien työstämiseen tuli työyhteisöltä. Harjoitteluni ohjaajan kanssa keskustelimme kuvien käyttämisestä apuna sadutuksessa, siitä miten niistä voisivat hyötyä kielellistä tukea tarvitsevat, kuten maahanmuuttajaperheiden lapset. Kehitin tätä ideaa eteenpäin ja päätin valmistaa tätä käyttötarkoitusta varten suurikokoisia laminoituja kortteja joihin piirsin puuvärikynin kuva-aiheet itse.

Tarinankerrontakortteja työstäessäni sain palautetta henkilökunnalta. Korttien suuri koko ja selkeä kuva-aihe saivat hyvän vastaanoton. Korttien aiheiden valinnassa toteutin lapsilähtöisyyttä kysymällä ryhmän lapsilta aiheita (ks. luku 7.2).

Henkilökunnan jäsenet saivat lukea ja kommentoida kirjoittamiani satuja harjoitteluni aikana. Sadut saivat tarinankerrontakorttien tavoin hyvän vastaanoton. Harjoitteluni ohjaaja ehdotti, että jatkan kahta kirjoittamaani satua, joissa on sama päähenkilö, Aatos, vielä kolmannella sadulla. Toteutin tämän. Sadut muodostavat valmiissa satukansiossa vuodenaikojen mukaan jatkuvan trilogian.

3 KEHITTÄMISTYÖN TIETOPERUSTA

3.1 Lapsen osallisuus ja ekspressiivinen taidetyöskentely

Lähtökohdat kehittämistyöni tietoperustalle löytyvät lapsen osallisuuden huomioimisesta ja ekspressiivistä taidetyöskentelystä.

Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että hän voi tulla kuulluksi ja osallistua yhteisössään asioiden suunnitteluun ja päätöksentekoon sekä ottamaan vastuuta asioiden toteutuksesta. Lasten osallisuus lähtee arjen vuorovaikutustilanteista, joissa he saavat konkreettisia kokemuksia kuulluksi tulemisesta sekä vaikuttamisesta heille läheisissä asioissa. Tietoisuus omasta vaikuttamisesta lisää lasten itsetuntoa ja voimaantumista. Lasten tulee voida kokea että heidän näkemyksiään arvostetaan. Osallisuuden mahdollistaminen on luottamuksen osoittamista lasta kohtaan. Lasten näkemysten kuuleminen ja aloitteellisuuden vahvistaminen auttaa kasvattajaa näkemään lapset osaavina toimijoina tarjoten samalla kasvattajan omalle työskentelylle peilin. Lasten osallisuutta vahvistamalla voidaan luoda yhteisöön osallisuuden kulttuuria. (Turja 2012, 46–53.)

Lapsen osallisuuden huomioiminen on kirjattuna Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmaan lapsen kuulluksi tulemisena, hänen mielipiteensä ilmaisemisen tukemisena, mielipiteen huomioon ottamisena sekä hänen ottamisenaan mukaan päätöksentekoprosessiin. (Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma, luku 2.3.)

Ekspressiivinen taidetyöskentely on sekä taidelähtöinen toiminnallinen menetelmä että asennoitumisen tapa (vrt. Tammi 2011, 49–57). Lapsen maailmasuhteelle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus, lapsi käyttää maailmaa tutkiessaan hyväkseen kaikkia aistejaan. Taiteellinen toimijuus ei näin ollen ole erillinen osa lapsen toimijuudessa vaan se värittää koko hänen maailmasuhdettaan. (Pääjoki 2012, 111.) Ekspressiivisen taidetyöskentelyn

menetelmä yhdistää luovasti eri taiteenmuotoja. Eri taiteenmuotojen käyttö voi herättää yksilössä erilaisia tunteita. Ekspressiivisessä taidetyöskentelyssä korostuu taiteen tekemisen prosessi, ei niinkään lopputulos. Siinä on kyse ennen kaikkea itseilmaisusta ja sen kehittämisestä. (Tammi 2011, 49–57.)

Sanataidetta voi yhdistää esimerkiksi draamaan, kuvataiteeseen ja musiikkiin. Lapsi voi sadutuksen jälkeen vaikkapa piirtää, maalata, muovailta tai askarrella aiheen inspiroimana. Näin toiminnasta tulee useaa taiteenlajia yhdistävä luova prosessi, jossa on kyse ekspressiosta, itseilmaisusta.

3.2 Lapsen kielen kehitys ja narratiiviset tarinankerrontataidot

Lapsen kielen omaksuminen on kiinteästi sidoksissa hänen kognitiiviseen kehitykseensä. Kognitiivisessa tarkastelussa lapsi nähdään aktiivisena oppijana. Hän rakentaa itse käsityksensä sekä kielestä että ympäröivästä maailmasta. Lapsen varhainen kognitiivinen kehitys on yhteydessä emootioihin. Halu olla yhteydessä toisiin ihmisiin voimistaa lapsen pyrkimyksiä havainnoida ja tutkia ympäristöä sekä kuvata sitä kielellisesti. Sanojen merkityksen ymmärtäminen on perustana kielen rakennesääntöjen omaksumiselle. (Lyytinen ym. 2003, 106.)

Jean Piaget'n kognitiivisen kehitysteorian mukaan lapsi siirtyy ikävälillä noin 2–7 edeltävästä sensomotorisesta vaiheesta esioperationaaliseen, esittävään ajatteluun. Erityisesti esikäsitteellisen kaudella (noin 2–4 vuotta) lapsen kielitaito laajenee nopeasti. (Nurmi ym. 2014, 24; Keenan 2002, 119–127)

Lapset alkavat kertoa tarinoita itsenäisesti kaksi- ja kolmivuotiaina, ikävälillä kolmesta viiteen lasten kertomat tarinat pitenevät ja yksityiskohtien määrä samalla lisääntyy. Viisivuotias kykenee kertomaan johdonmukaisesti etenevän lyhyen tarinan, jossa tapahtumien kulku etenee ajallisesti oikein. Kuusivuotias kykenee toistamaan tarinan tärkeimmät piirteet, kuka teki ja mitä, missä järjestyksessä tapahtumat etenivät ja miten tarina päättyi. (Nurmi ym. 2014, 52.)

Tarinankerrontataidot ovat yhteydessä lapsen sosiaalisiin suhteisiin ja lukutaidon oppimiseen. Tarinoita kertomalla lapsi ilmaisee toisille ajatuksiaan ja tunteitaan. Tarinankerrontaan innostaa se, jos lapsella on mahdollisuus puhua vanhempien kanssa yhteisesti koetuista tapahtumista. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksessa vanhempien osallistuminen lapsen leikkeihin mahdollistaa kielen avulla leikin johdattamisen eteenpäin. Lapsille kerrotut tarinat vahvistavat lasten omia tarinankerrontataitoja. Varhain opittujen tarinoiden kielellisen rakenteen omaksumisella on merkitystä lukutaidon oppimiselle. (Nurmi ym. 2014, 52–53.)

3.3 Millaista on lasten kerronta?

Tony Dunderfelt korostaa teoksessa *Elämänkaaripsykologia* lapsen tietoisuuden maailman erilaisuutta aikuisuuteen verrattuna. Lapselle on ominaista mielikuvitus ja kuvamaailman rikkaus, joka ei ole käsitettävissä aikuisuudelle ominaisen abstraktin, loogisen ja käsitteellisen ajattelun kautta. Tarinaa kuullessa lapsi ei vain kuuntele, vaan hänen sisimpänsä elää kertomuksen tapahtumat ja luo tarinasta sisäisiä kuvia. Kuvien sisäisyydestä muodostuu maaperä asioiden myöhempää ajatuksellista oppimista varten. (Dunderfelt 2011, 78.)

Piia Roos (2015) on tutkinut tuoreessa kasvatustieteen väitöskirjassaan *Lasten kerrontaa päiväkotiarjessa* millaista on lapsen kerronta² päiväkotiympäristössä, mikä on sille luonteenomaista. Tutkimuksen aineistona olivat lasten haastattelut päiväkotiarjesta sekä heidän piirroksensa. Tutkimuksen tavoitteena oli saada lapsen ääntä ja näkökulmaa paremmin näkyviin.

² Roosin tutkimuksessa kerronta määrittyi tavaksi antaa merkityksiä mieleen tallentuneille tarinallisille kokemuksille, yhdestä tarina-aiheesta voi siten olla monta toisistaan poikkeavaa kertomusta. Kertomus puolestaan määrittyi tarinan esittämiseksi kerronnan muodossa. Tutkimuksessa kerronta määrittyi sanallista kerrontaa laajemmin, jolloin lasten piirrokset voidaan niin ikään tulkita kerronnaksi. (Roos 2015, 32–36.)

Lapsen kerronnan ominaispiirteisiin kuuluu tapahtumien nopea ja ennalta arvaamaton assosiointi. Täytesanojen käyttö ja johdattelu asiasisältöjen vaihtumiseen ei ole lapsille tyypillistä. Lasten kerronta ei välttämättä seuraa selkeätä lineaarisen kertomuksen rakennetta, jossa on alku, keskikohta ja loppu. Juonen löytyminen aikuisen ymmärtämällä tavalla saattaa olla haasteellista. Jokaisella lapsella on juuri hänelle ominainen kerrontatyylinsä. Kerronnan prosessi, johon aikuinen ja lapsi osallistuu, voidaan nähdä vuorovaikutuksellisenä tapahtumana, jota aikuinen omalla toiminnallaan edistää tai estää. (Roos 2015, 44, 99–110; vrt. Karlsson 2014, 181–183.)

Lapsen antama kerronnallinen tulkinta asioille voi olla yllättävä ja konventionaalisesta poikkeava. Roos (2015, 114) kertoo esimerkin tällaisesta lapsen kerronnasta. Päiväkodin rutiineihin tottumaton uusi lapsi päiväkodissa antaa aikuisen antamalle käskylle "käsipesun kautta syömään" tarinallisen tulkinnan, jonka mukaan syömään täytyy kulkea jonkin, ehkä kaapin tai salaluukun kautta, kuten oven kautta mennään ulos. Tällaiset lapsen esittämät epäkonventionaaliset tulkinnat antavat mielenkiintoisen mahdollisuuden kerronnalliselle jatkokehittelylle. Edellisessä tilanteessa saduttava aikuinen olisi voinut kysyä lapselta jälkepäin kynä ja paperiarkki esillä: "Haluatko kertoa lisää tästä salaluukusta?"

3.4 Sadutusmenetelmä

En näe tarpeelliseksi käydä tässä läpi kaikkia sadutuksen perusteita, koska sadutuksesta löytää helposti tietoa sekä painetusta kirjallisuudesta että internetistä. Vuonna 2014 ilmestyi uusittu painos Liisa Karlssonin teoksesta *Sadutus – Avain osallisuuden toimintakulttuuriin*, joka on perusteos sadutusmenetelmästä.

Sadutusprosessissa syntyy kerronnallista, narratiivista tietoa, joka on tietämistä eri muodossa kuin koulussa usein esillä oleva loogis-rationaalinen tietäminen. Kerronnallinen tietäminen on koettua tietoa, merkityksiä ja tunteita.

Sadutusmenetelmässä kunnioitetaan jokaisen omaa, arvokasta tietoa kuuntelemisen ja vastaanottamisen kautta. Sadutusmenetelmä onkin ennen kaikkea vastavuoroiseen toimintakulttuuriin johdettava menetelmä, jossa voidaan kuunnella ja kohdata lasta. (Karlsson 2014, 19, 72.)

Sadutus ryhmässä eroaa tilanteena yksilösadutuksesta. Lapsiryhmässä yhdessä kerrottu tarina luo yhteisöllisyyttä ja yhdessä pohtimista. (Karlsson 2014, 34.) Ryhmäsadutus mahdollistaa sosiokonstruktiivisen oppimisenäkemyksen toteuttamisen, jolloin oppimisen keskiössä ovat vuorovaikutussuhteet ja yhteistoiminnallinen oppiminen (Kauppila 2007, 48–51, 116).

Sadutus voidaan nähdä prosessina, jossa on useita vaiheita. Mari Martinin artikkelissa *Satu elämän kosketuspintana – lapsen ja aikuisen kerronta*³ käsitellään kouluikäisten lasten omaelämäkerrallista taidetyöskentelyä. Martin käsittelee kirjoituksessaan sadutusmenetelmää omaelämäkerrallisena prosessityöskentelynä. Satujen omaelämäkerrallisessa työskentelyssä kysymys totuudesta ja keksitystä jää tulkinnanvaraiseksi. Itselle merkityksellinen tarina sisältää itselle tosia kosketuspintoja omaan elämään. (Martin 2014, 77–79.) Martinin tulkinnan mukaan satu toimii "toden ja kuvitellun kohtaamispaikkana" (Martin 2014, 79). Martinin sanoin "lapsi kertoo tarinaansa itsensä läpi" (Martin 2014, 92).

Martin kuvaa kirjoituksessaan koulun 1. luokkalaisilla toteuttamaansa sadutusprosessia. Prosessi lähti liikkeelle perinteisestä yksilösadutuksesta. Lapset saivat kertoa oman tarinansa, jonka jälkeen he piirsivät ryhmissä omat satuhahmonsia kertomansa tarinan pohjalta. Tätä seurasi "taikatuolileikki". Leikissä oli viidelle lapselle tuoli sekä kuudes tyhjä tuoli heitä vastapäätä. Taikatuoliin tulija muuttui aikaisemmin piirtämäkseen satuhahmoksi. Taikatuoli -

³ Artikkelin on osa Taiteeksi tarinoitu elämä -kokoelmaa (2014), joka pohjautuu Taideteollisen korkeakoulun taidekasvatuksen osaston Syreenin Taimi -tutkimushankkeeseen, jossa käsitellään kouluikäisten lasten omaelämäkerrallista taidetyöskentelyä.

menetelmä antoi lapselle mahdollisuuden mennä luomansa roolihahmon sisään, hänen satuhahmonsa muuttui eläväksi. Toiset lapset saattoivat esittää taikatuolissa olevalle kysymyksiä, mikä loi tapahtumasta vuorovaikutteisen. (Martin 2014, 80–84.)

Prosessin seuraava vaihe oli yhteissadutus, jossa lapset tulivat pareittain tai pienryhminä kertomaan yhteistä satua. Yksi aloitti kertomisen, toinen jatkoi tästä. Lapset toivat yhteissatuun omat roolihahmonsa. Lopulta lapset saivat prosessin viimeisessä vaiheessa suunnitella ja toteuttaa satujensa pohjalta teatteriesityksen. Teatteriesityksessä jokaisella lapsella oli omaan roolihahmoonsa viittaavaa vaatetusta ja rekvisiittaa, mikä auttoi eläytymään roolihahmoon. (Martin 2014, 85–90.)

Lapset saivat työskentelyn edetessä kommentoida käytettyjä menetelmiä. Lasten välillä oli yksilöllisiä eroja sen suhteen, mistä menetelmästä he pitivät. Yksi saattoi esimerkiksi pitää eniten piirtämisestä, toinen vuorostaan näyttelemistä, yksilösadutuksesta tai yhteissadun kertomisesta. (Martin 2014, 91.)

Martinin käyttämä prosessityöskentely on kokonaisvaltaista ja lapsilähtöistä. Siinä toteutuu lapselle ominainen, ekspressiivisen taidetyöskentelyn malli, jossa yhdistellään monipuolisesti ja luovasti eri taiteenmuotoja yhdeksi eläväksi kokonaisuudeksi. Sadun kerronta sulautuu piirtämiseksi, piirtämistä seuraa "taikatuolileikki", leikki vaihtuu yhdessä kertomiseksi ja yhteiskerronta lopulta draamailmaisuksi.

3.5 Tarinankerronta

Kertominen on tarinan kertomista ulkomuistista, lukematta sitä kirjasta suoraan. Kertominen on perinteinen suulliseen kansanperinteeseen kuulunut tapa esittää kansansatuja ja tarinoita. Ihmiset ovat kautta aikojen kerääntyneet yhteen, kertoneet ja jakaneet tarinoita. Tarinankerrontaperinnettä ovat pitäneet yllä niin ammattimaiset tarinankertojat kuin ei-ammattilaiset "nuotiopaikkojen kertojatkin". (Haggarty 2005, 6–8.) Nykypäivänä tarinankerrontaa ei tarvitse

pitää vain "museaalisena taiteena", jonka ainoana tarkoituksena olisi säilyttää vanhaa kulttuuriperinnettä. Tarinankertoja voi tuoda tarinansa esille tämän päivän yleisölle. (Luukkonen 2015, 10.)

Tarinankerronta voidaan nähdä laajana kulttuurisena alueena, jolloin se käsittää kaiken suullisen kerronnan kuten arkisen puheen ja tarinoinnin (Luukkonen 2015, 3). Tämä on kuitenkin turhan laaja ja epämääräinen määritelmä. Käyttökelpoisen, oman kehittämistyöni kontekstiin sopivan määritelmän esittää Markus Luukkonen teatteri-ilmaisun opinnäytetyössään *Tarina, kertoja ja yleisö*: "Tarinankerronta on esittävää toimintaa, jossa paikalla on elävä yleisö ja esitystavoista riippumatta esitykseen sisältyy ainakin hiven spontaanisuutta ja improvisaatiota." (Luukkonen 2015, 3.) Määritelmä soveltuu mielestäni hyvin päiväkodissa tapahtuvaan aikuisen valmistelemaan ja esittämään sadun- ja tarinankerrontaan, jossa lapsiryhmä toimii yleisönä. Improvisaation määrässä voi olla eroja. Kansantarinoiden kerronnan perinteessä jokainen tarinankertoja on tuonut perinteisesti oman lisänsä kertomaansa tarinaan (Kotka 2011, 16).

Suullisen kerronnan voidaan nähdä olevan laajana lähempänä draamaa kuin proosakirjallisuutta (Klein 2006, 10). Tarinankerronta on kolmen elementin elävää vuorovaikutusta: tarinan, kertojan ja yleisön. Nämä voidaankin nähdä tarinankerronnan perusosina. (Haggarty 2005, 9; Luukkonen 2015, 6–12). Tarinankerronta voidaan jakaa esittävään tarinankerrontaan (performance, platform storytelling) ja soveltavaan tarinankerrontaan (applied storytelling). Näissä kerronnan tarkoitus painottuu eri tavoin. Esittävässä tarinankerronnassa painottuu esitys (performance), jota yleisö tulee kuuntelemaan. Soveltavan tarinankerronnan keskiössä on yleisön osallistuminen. Tällaisen osallistavan tarinankerronnan tarkoituksena on herättää ryhmän kiinnostus osallistumiseen, heidän omiin tarinoihinsa ja niiden jakamiseen. Osallistuvaa tarinankerrontaa on käytetty mm. erilaisissa tarinankerronnan työpajoissa. (Luukkonen 2015, 4, 18.)

Kerronnassa voi käyttää erilaisia kerrontaa tehostavia keinoja. Folkloristi Barbro Klein määrittelee kertojan kerronnassaan käyttämät mahdollisuudet seuraavasti: "A narrator can move events and messages forward in numerous

ways: by imitating voices of others, by quoting direct speech, through laughter, powerful metaphors, moral summations, repetitions, pauses, speed, tone of voice, silences, gestures, mimicry and other kinds of paralinguistic devices." (Klein 2006, 15–16.)

4 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMIEN TAUSTOITUS

4.1 Sanataiteen käyttö päiväkotiarjessa

Sanataidetta voi käyttää monissa päiväkodin tilanteissa, sekä suunnitelluissa tuokioissa että ennalta suunnittelemattomissa hetkissä. Usein ennalta suunnittelemattomat hetket ovat yhtä hyviä sanataiteen käytön mahdollisuuksia kuin valmiiksi suunnitellut tuokiot ja niitä kannattaa hyödyntää enemmän. Myös valmiiksi suunniteltuihin tuokioihin liittyy usein ennakoimattomia tilanteita, joita voi hyödyntää luovasti.

Päiväkodin arkipäivän pedagogiikka tarjoaa mahdollisuuden erilaisille sanataiteiluille. Esimerkiksi sanojen riittäminen innostavat lasta. Riittäminen on sanavarastoa ja kielellistä luovuutta kehittävää ja ennen kaikkea hauskaa. Se toimii hyvin arkipäivän pedagogiikassa, kuten erilaisissa siirtymätilanteissa ja ruokapöytäkeskusteluissa. Kerroin kevään harjoittelussa yhden pöytäkeskustelun aikana joskus kehittämäni nonsense-lorun: "Tuolla virtaa **Niili**, sen pohjassa on **tiili**, mutta mitä sanoo **siili**." Riittäminen innosti lapsia omiin kokeiluihin. Osuva oli neljävuotiaan tytön taidokas, vuorovaikutteinen ja ruokapöytätilanteeseen varsin hyvin sopiva kommentti: "entäs **viili**?"

Hetkeen tarttumisen pedagogiikka tarkoittaa päiväkodin arjessa avautuvien tilanteiden luovaa hyödyntämistä. Esimerkiksi lasta innostavalle yksilölliselle sadutukselle voi avautua luonteva tilaisuus lapsen katsellessa häntä kiinnostavan kuvakirjan kuvia. Hyödynsin tällaista tilannetta 4-vuotiaan pojan kohdalla, joka katseli dinosauruskirjan kuvia ja jutteli samalla aiheesta. Kysyin, haluaisiko hän kertoa itse dinosaurus-tarinan? Vastaus oli myönteinen ja innostunut. Siirryimme rauhallisempaan tilaan ja lapsi sai kertoa oman tarinansa, jonka kirjasin ylös. Lapsi kertoi toiveensa näyttää tarina heti vanhemmilleen, hän sai kopion tarinasta seuraavana päivänä kotiin vietäväksi. Alkuperäinen tarina laitettiin talteen lapsen kasvun kansioon.

4.2 Kehittämistyön menetelmien kuvaus

Turun ammattikorkeakouluun 2012 tehdyssä Jenna Leinosen toiminnallisessa opinnäytetyössä *Laiva on lastattu saduilla – menetelmäkansio satujen käytöstä päivähoidossa* (Leinonen 2012) käytettyjä menetelmiä on runsaasti lukemisesta satumaalaukseen, riimittelystä saturentoutukseen. Omassa kehittämistyössäni rajasin käyttämäni menetelmät uusiin ja innovatiivisiin menetelmiin, joita ei ollut ennen Susiniityn päiväkodissa käytetty.

Kehittämistyöni varsinaiset työmenetelmät olivat:

- 1) Tarinankerronta
- 2) Lasten kerronta ryhmässä

Näihin käyttämiini menetelmiin liittyvät kirjoittamani sadut ja tarinat omana satukansionaan sekä työstämäni tarinankerrontakortit. Ne muodostavat sanataideoppaan konkreettisen, päiväkodin varhaiskasvattajien käytettävissä olevan materiaalin.

Alunperin suunnittelin ottavani myös lukemisen kehittämistyön aiheeksi, mutta aihe tuntui liian yleiseltä enkä saanut siihen tarpeeksi konkreettista kehittämisen aihetta tai tarvetta. Päätös jättää menetelmä kehittämistyön "sivujuonteeksi" syntyi syksyn 2015 harjoittelun alussa välikehittämispalaverin jälkeen. Joitain lukemiseen liittyviä huomioita on esillä sanataideoppaan taustaluvussa. Toinen menetelmäkokeilu, joka jäi loppuun asti hiomatta ajan puutteen vuoksi, oli vuorovaikutuskerronta. Käsittelen tämän menetelmän jatkokehittämismahdollisuuksia luvun 8 arvioinnin yhteydessä (luku 8.3).

5 TARINANKERRONTA

5.1 Tarinankerronta Steiner-pedagogiikassa

Idea tarinankerronnan ottamisesta kehittämistyön menetelmäksi on lähtöisin tutustumisestani työmenetelmän käyttöön Steiner-pedagogiikassa. Tarinankerrontaa käytetään paljon ja säännöllisesti Steiner-pedagogisessa varhaiskasvatustyössä. Steiner-pedagogisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa menetelmän käyttöä perustellaan näin: "Kerrottaessa kirja ei ole kertojan ja kuulijan välissä ja lapsi voi syventyä ilmapiiriin ja mielikuviin intensiivisemmin" (Steiner-pedagoginen varhaiskasvatussuunnitelma 2006).

Kävin tutustumassa Turun Steiner-päiväkodissa 7.4.2015 kerrontahetkeen. Seurasin koko talon lapsiryhmälle suunnattua kerrontaa, jonka toteutti kertomistaidoiltaan kokenut työntekijä. Haastattelin kerrontahetken jälkeen toista työntekijää, jolla oli myös pitkä kokemus menetelmän käytöstä. Kerronnan tunnelman luomiseen oli kiinnitetty huomiota piirin keskellä olevalla kynttilällä. Kertomishetki alkoi alkulaululla, joka johdatti satumaailmaan siirtymiseen. Kerronnan lopussa oli vuorostaan loppulaulu, joka toimi johdattajana takaisin arkimaailmaan. Tämän alku- ja loppurituunin toistaminen jokaisen kerrontahetken yhteydessä antoi haastatteleman työntekijän mukaan lapsille turvallisuuden ja ennakoitavuuden tunnetta (vrt. Polari 2001, 14).

Steiner-päiväkodissa kerrotut tarinat ovat pääosin perinne- ja kansansatuja. Kuulemani satu oli Grimmin veljesten Sammakkokuningas ja Rauta-Heikki. Steiner-pedagogiikkaan kuuluu saman sadun kertominen useita kertoja, näin lapset oppivat paremmin sisäistämään tarinan.

5.2 Kerrontahetkien suunnittelu ja toteuttaminen

Kertomisen toteuttaminen vaatii varhaiskasvattajalta omakohtaista kiinnostusta aiheeseen sekä menetelmän harjoitusta. Kerrottavan tekstin rakenne ja

pääkohdat on hyvä harjoitella hyvin. Kannattaa luoda itselle muistisääntöjä. Esimerkiksi kirjoittamassani sadussa *Sinivuokko ja valkovuokko* kansansaduille tyypillinen luku kolme kertautuu. Tämä helpottaa sadun yleisen rakenteen muistamista.

Sanatarkkaa muistamista ei mielestäni tarvita. Steiner-päiväkodissa haastatteleman työntekijä tosin huomioi, että kerrottaessa samaa tarinaa useasti lapset saattavat huomata kerrontojen eroavuudet. Toisaalta kerronnan improvisointi, se että lisää tai poistaa harkinnanvaraisesti joitain kohtia tarinasta, mahdollistaa joustavamman lapsiryhmän tilannekohtaisen arvioinnin esim. iän ja kiinnostuneisuuden mukaan. Sekä mahdollisimman sanatarkalla alkuperäistekstille uskollisella kerronnalla että vapaammalla improvisoinnilla on molemmilla perusteensa. Improvisointi toimii mielestäni luontevimmin silloin, kun kertomus on oma ja siihen on "tekijänoikeudet", useasti toistetuissa kansansaduissa on puolestaan hyvä kunnioittaa totuttua tarinamuotoa sitä liian vapaasti muuttamatta⁴. Steiner-päiväkodissa haastatteleman työntekijän mukaan lapset saattavat huomata ja huomauttaa, jos totutun tarinan tarinankulkua muuttaa eri kerrontakertojen välillä. Jokainen kerrontahetki on joka tapauksessa erilainen johtuen esimerkiksi yleisöstä ja vastaanottamisesta.

Kerrontahetken ulkoisiin puitteisiin kannattaa kiinnittää huomiota. Tila on hyvä olla ulkoisista satuun kuulumattomista ärsykkeistä mahdollisimman vapaa ja rauhallinen, valaistusta voi himmentää. Erilaista rekvisiittaa voi käyttää elävöittämään kerrontahetkeä. Sadun *Valkovuokko ja sinivuokko* kerronnassa otin käsinuken viereisen, aamupiirissä käytettävän pöydän päälle istumaan, kerroin lapsille että tässä on Aatos, sadun päähenkilö. Aatos toimi kuvallistajana ja samastumiskohteena kerronnassa, jossa muutoin ei ollut kuvia läsnä. Aatos esiintyy kahdessa myöhemmässäkin sadussa, joten ne muodostavat nyt trilogian, jonka vuodenajat ovat kevät, kesä ja syksy. Se, että käyttää samaa satuhahmoa useammassa kuin yhdessä tarinassa, voi antaa lapsille samastumisen kokemuksia sekä turvallisuuden ja ennakoitavuuden tunnetta. *Syyssadussa* käytin kerronnan havainnollistajana vaahteranlehtiä ja käpyjä,

⁴ Kansansaduissa on vaikea nähdä mikä on "alkuperäistarina" johtuen että sadut ovat alun perin suullista kansanperinnettä (Kotka 2011, 15–16).

jotka esiintyivät tarinassa. Puista pudonneet lehdet ja kävyt olivat lapsille muutoinkin tuttuja päiväkodin syksyn metsäretkiin ja metsäteemaan liittyen.

Kerrontahetkessä on luontevaa käyttää harkitusti elekieltä, kuten käsieleitä, korostamaan ja elävöittämään joitain tarinan tapahtumia. Tämä onnistuu hyvin kun kädet ovat kirjan pitämisestä vapaat. Äänensävyä ja voimakkuutta on hyvä vaihdella ettei kerronta kuulosta monotoniselta, taukoihin ja kerronnan rytmitykseen on myös hyvä kiinnittää huomiota (vrt. luvun 3.6 kerronnan tekniikat).

Kerrontahetken olen aloittanut joka kerta lyömällä triangelia hiljaa ja rauhalliseen tahtiin kolme kertaa. Triangelin lyönnit toimivat merkinä siirtymisestä tarinan erityiseen maailmaan, josta poistutaan takaisin arkimaailmaan toistamalla triangelin kolme lyöntiä kerronnan päättyessä. Toistamalla tätä rituaalia jokaisen kerronnan yhteydessä lapset oppivat vähitellen signaalien merkityksen. Triangelin lyönnit ovat toimineet kaikissa tähän asti toteuttamissani kerrontahetkissä hyvin. Erityisesti kerronnan alussa triangelin lumoava ääni virittää lapsiryhmän keskittyneeseen ja vastaanottavaan mielentilaan. Yksi kerronnan haasteista ja toisaalta mahdollisuuksista on se, että kerrottaessa normaaliin kirjanlukemishetkeen liittyvät kuvat eivät ole läsnä. Eläytyvä ja intensiivinen kerronta voi onnistuessaan vangita lapsiryhmän mielenkiinnon siten, että kuvia ei tarvita. Tällöin lapset oppivat paremmin kehittämään mielensä sisäisiä kuvia. Markus Luukkonen kirjoittaa kokemuksistaan tarinankertojana: "Olen sitä mieltä, että yksi tarinankerronnan voimista on siinä, kuinka katsoja saa muodostaa tarinan kuvat omassa mielessään ja joutuu siinä samalla käyttämään omaa mielikuvitustaan ja luovuuttaan. Yleisölle ei näytetä juuri mitään valmiina vaan yleisö näkee ja kokee tarinan itse." (Luukkonen 2015, 12.)

Jos kerrottava tarina on kasvattajan itsensä kehittämä, luo se kerrontahetkeen tavanomaista persoonallisemman tunnon. Kertomus ei tällöin ole lähtöisin lapsen kokemusmaailman ulkopuolisesta lähteestä. Kehittämistyöni tavoitteena olikin rohkaista ja inspiroida muita varhaiskasvattajia kirjoittamaan omia

tarinoitaan ja kertomaan niitä, haluan omalla esimerkilläni luoda tarinoiden kehittämistä ja kertomista edistävää kulttuuria.

Lapsi joka kuulee satuja kerrottavan kehittyä paremmin myös itse kertomaan niitä. Aikuisen kerronnasta voi näin luoda siltaa lasten omaan tarinankerrontaan.

5.3 Lasten osallistaminen ja palaute

Kehittämistyön aikana toteuttamani tarinankerronnat ovat olleet esittävää kerrontaa (vrt. luku 3.5), jolloin lapsiryhmä on kuunnellut ennalta valmistamaani esitystä. Olisi mahdollista suunnitella tarinankerrontaa myös siten, että lapsiryhmä voisi osallistua kerronnan aikana enemmän, esimerkiksi siten, että lapsi tai lapset voisivat spontaanisti jatkaa tarinaa eteenpäin. Olen pitänyt lapsia osallistavan elementin kuitenkin tietoisesti mielessäni tarinankerronnassa: tarinankerronnan jälkeen lapset ovat saaneet kysellä tarinasta ja kommentoida sitä. Osallistamisen idea on toiminut myös silloin kun tarina on inspiroinut lapsia omissa leikeissä ja piirrustuksissa.

Paras lasten antama palaute toteuttamistani kerrontahetkistä on ollut innostunut ja keskittynyt kuunteleminen. Jotkut tarinan tapahtumat ovat myös jääneet elämään lasten mielissä kerronnan jälkeen. Kertomuksen *Valkovuokko ja sinivuokko* "valkovuokon kasvot" siirtyivät kahdella isommalla lapsella äitienpäiväkorttien askarteluhetken keskusteluun ja kertomuksen *Susiniityn tarina* murretta puhuva majava siirtyi kertomuksesta ruokapöytäkeskusteluun. Kysymykseni siitä, tuntuuko kerronta erilaiselta ilman kirjaa kuin luettaessa kirjasta tuntui lapsista liian abstraktilta. Yleisin vastaus eroavuuksista oli, että toisessa hetkessä oli kirja ja toisessa taas ei.

Ohjaajani kanssa käymässäni palautekeskustelussa keskustelimme mahdollisuudesta, että lapsilta voisi kysyä tarinankerronnan päätyttyä tarinan sisällöstä, esimerkiksi mitä henkilöitä tai tapahtumia he muistivat tarinasta.

Tämä auttaisi arvioimaan sitä, miten hyvin lapset ovat keskittyneet tarinan tapahtumiin ja miten hyvin he pystyvät hahmottamaan erilaisia toimijoita ja piirteitä siinä.

6 LASTEN KERRONTA RYHMÄSSÄ

Toteutin menetelmäkokeiluna lasten kertomisen pienryhmissä kahtena kokeilukertana keväällä 2015 ja yhtenä syksyllä 2015. Käytän termiä "lasten kerronta ryhmässä" "ryhmäsadutuksen" sijasta, koska menetelmäkokeiluni eivät täyttäneet kaikkia varsinaisen saduttamisen tunnusmerkkejä.

Sekä kevään että syksyn menetelmäkokeiluissa mietin ennalta lasten jakoa sopiviin pienryhmiin. Perusteluni pienryhmiin olivat seuraavanlaiset. Pienryhmät voivat olla sellaisia, jossa lapset tuntevat hyvin toisensa ja leikkivät luonnostaan usein yhdessä. Toisaalta oli kiinnostavaa valikoida ryhmiin lapsia, jotka eivät yleensä vietä erityisen paljon aikaa toistensa kanssa. Saduttaessani ryhmässä kokeilin tietoisesti molempia lasten ryhmiin valitsemisen tapoja. Kevään 2015 toisessa menetelmäkokeilussani, joka oli ensimmäistä onnistuneempi, molemmat ryhmiin valitsemisen tavat tuntuivat perustelluilta. Tutut lapset löytävät ehkä helpommin "yhteisen juonen", toisaalta heidän kerrontansa saattaa villiintyä ja kääntyä pois raiteiltaan myös helpommin. Käyn seuraavassa läpi kevään 2015 kaksi menetelmäkokeilua ja syksyn 2015 menetelmäkokeilun sekä arvioin niiden onnistumista.

6.1 Lasten kerronta ryhmässä, kevät 2015

Kokeilin lasten kerrontaa ryhmässä keväällä 2015 aluksi siten, että kirjoitin lapsiryhmille lyhyen tarinan alun: "Olipa kerran satumaa, jota hallitsi kuningas. Maassa oli ritarilinna, jota tultiin katsomaan kaukaisistakin maista. Eräänä päivänä..." Tästä tarinan alusta yksi neljän hengen ryhmä (neljä 5–6 -vuotiasta poikaa) ja yksi kolmen hengen ryhmä (kolme 3–4 -tyttöä) saivat jatkaa kertomusta ryhmässä toimien. Vaikka lapset olivat orientoituneet ritariteemaan päiväkodissa leikkien ja yksilösadutuksen kautta, kerronnan puitteet olisivat vaatineet enemmän konkretiaa mihin tarttua.

Seuraava kokeiluni sai lapset innostumaan enemmän. Kaislojen lastenhoitajat olivat järjestäneet lapsille tarinallisen aarteenetsintäseikkailun, jossa he saivat etsiä Uittamon metsästä kadonnutta timanttikorua. Aarteenetsintäseikkailussa lapset saivat käyttää ekspressiivisen taidetyöskentelyn periaatteiden mukaisesti eri aisteja hyväkseen. Metsässä liikkumiseen ja aarteen etsimiseen (näkö, kuulo) yhdistyi konkreettinen kokemus aarteen löytämisestä (kosketus). Tämän innostusta herättäneen seikkailun jälkeen kehitin tarinalle jatkoa siten, että lapsiryhmille oli saapunut kirje tarinaan kuuluneen Windward-saaren kuninkaalta, joka kiitti lapsia aarteen löytämisestä kutsuen heidät vierailulle saarelle. Kolmen tai neljän hengen lapsiryhmät saivat eteensä piirtämäni saaren kartan, jonka pohjalta he saivat ryhmässä kertoa, mihin paikkoihin halusivat saarella mennä ja mitä seikkailuja niissä tapahtui. Kirje ja erityisesti kartta innostivat lapsia kerrontaan. Kartta toi lasten tarinankerronnan kehittämiseen sellaista konkretiaa mihin heillä oli motivaatiota tarttua.

Ryhmässä kertominen on sekä haaste että mahdollisuus alle kouluikäisille lapsille. Lapsen kerronnassa ryhmässä korostuu helposti jokaisen oma näkökulma ja sen esiin tuominen: "minä teen, minä menen". Mitä pienempiä lapset ovat, sitä haasteellisempaa yhdessä kerronta on. Jotta lapsiryhmän yhteiskerronta luonnistuisi, aikuisen ohjaava ja tarinaa koossa pitävä rooli korostuu selvästi yksilösadutusta enemmän. Aikuisen on huolehdittava siitä, että jokainen ryhmän jäsen saa äänensä kuuluviin ja että ryhmä pystyy toimimaan kerronnan valintatilanteissa demokraattisesti. Seikkailu Windward-saarella kartta antoi toisaalta mahdollisuuden myös yksilöllisiin valintoihin. Annoin luvan siihen, että lapsiryhmä saattoi hajaantua väliaikaisesti siten, että joku lapsista kertoi omaa tarinaansa mielenkiintonsa mukaisesti toisten seikkaillessa tällä välin muualla. Tämä näkyy kerronnan kirjaamisessa selkiinnyttämällä sen, kuka osallistui ja mihin, ja missä vaiheessa ryhmä taas yhdistyi.

Ryhmässä toiminen totuttaa lapsia toisten huomioon ottamiseen sekä yhdessä tekemiseen ja päättämiseen. Isommat lapset (5–6 -vuotiaat) kysyivät enemmän

toisten ryhmäläisten mielipidettä: lähdetäänkö tähän suuntaan, mitä tehdään? Pienemmillä lapsilla (3–4 -vuotta) ryhmässä päättäminen ja suunnittelu ei ole vielä heidän ikä- ja kehitystasonsa mukaista.

Lasten kerronnan ryhmässä kirjaaminen on haasteellisempaa kuin yksilösadutuksessa. Puhetta on paljon ja se risteilee nopeasti lapselta toiselle. Aikuinen joutuu miettimään mikä on lasten kerronnassa olennaista, kaikkea ei välttämättä ehdi kirjaamaan. Kolmen hengen ryhmät tuntuivat kokemukseni mukaan toimivimmilta kuin neljän.

6.2 Lasten kerronta ryhmässä, syksy 2015

Syksyllä 2015 toteutin ryhmäsadutusta hyödyntäen valmistamiani tarinankerrontakortteja. Olin pitänyt korttien valmistusprosessin avoimena lapsille, joten moni lapsista tiesi mitä olin valmistelemassa. Aamupiirissä 17.9 alustin kerrontatehtävän siten, että esittelin ensin kaikki siihen asti valmiiksi tekemäni 16 korttia ja sanoin, että lapset pääsevät kertomaan niiden avulla omaa tarinaa pienryhmissä. Tässä yhteydessä myös kysyin lapsiryhmältä heidän toiveitaan kuvien aiheiksi.

Toteutin pienryhmissä kerronnan kolmen hengen ryhmissä, jonka olimme ohjaajan kanssa havainneet sopivaksi kooksi kevään kerrontakokeilussa. Valitsemani ryhmät olivat sekaryhmiä, samassa ryhmässä oli tyttöjä ja poikia. Ryhmä sai eteensä pöydälle kaikki 16 korttia ja kerroin että niitä sai aluksi katsoa. Kerroin myös jokaisen kortin kuva-aiheen. Seuraavaksi kerroin, että jokainen lapsi sai aluksi valita yhden kortin pöydältä, sellaisen jonka haluaisi tuoda mukaan tulevaan tarinaan. Kuvakorttien tekemisessä toteuttamani lasten osallistaminen osoittautui tässä valinnassa lapsia innostavaksi asiaksi. Kolmessa ryhmässä kaksi neljävuotiasta ja yksi viisivuotias poika valitsivat omaksi kortikseen hämähäkin, jota tuskin olisin huomannut tehdä jos olisin itse valinnut kaikki kuva-aiheet.

Kun jokainen lapsi oli valinnut "oman kortin" kerroin, että kaikkia muitakin pöydällä olevia kortteja sai käyttää tarinankerronnassa ja että sai keksiä itse tarinaan myös asioita jotka eivät olleet kuvattuina korteissa. Alustin tarinankerronnan kertomalle lapsille: "Kuvitelkaa että olette tulleet satumetsään. Voitte kertoa oman sadun siitä mitä metsässä tapahtuu." Muotoilin tämän alustuksen hieman eri tavoin eri ryhmille. Kolmessa viimeisessä ryhmässä elävoitin tarinankerrontahetken alun mielikuvaharjoitteella, jolloin lapset saivat sulkea silmänsä ja kuvitella tulleet syksyiseen satumetsään.

Kortit toimivat kerronnassa lapsia inspiroivana tekijänä. Erityisesti se, että jokainen lapsi sai aluksi valita "oman kortin" tuntui hyvältä ja toimivalta idealta. Mitä pienempi lapsi on, sitä tärkeämmältä voi tuntua se, että saa oman kortin johon turvautua ja samastua. Vaikka aluksi suunnittelin kortteja erityisesti kielellistä tukea tarvitseville ja kerronnassa aroille lapsille huomasin käytännössä, että sellainenkin lapsi, joka ei ole kielellistä tukea tarvitseva tai arka, voi nauttia korteista ja niiden antamasta erilaisesta mahdollisuudesta kertoa. Lapset käyttivät kerronnassa myös tarina-aiheita, jotka eivät olleet kuvattuina korteissa. Kuvakortteja käyttäen on periaatteessa "vaarana" että lapset käyttävät tarinankerronnassa vain esillä olevia kuva-aiheita. Lapsille kannattaa aluksi painottaa, että omasta päästäänkin voi keksiä aiheita jotka tuoda mukaan tarinaan.

Syksyn ryhmässä kerronnan tilanne oli erilainen kuin kevään Windward-saaren seikkailussa. Nyt jokainen lapsi kertoi selkeämmin omalla vuorollaan tarinaa, mikä teki kerrontatilanteesta hallittavamman. Syksyn haasteena oli, miten saada kertomuksesta yhtenäinen. Ohjeistin välillä lapsia huomioimaan sen mitä edellinen lapsi oli juuri kertonut. Lapsia auttoi kokonaisuuden hahmottamisessa myös se, että kerroin ennen jokaisen vuoroa tähän asti kirjoitetun tarinan sadutuksen periaatteiden mukaisesti. Aikuisen roolina oli myös syksyllä pitää huolta siitä, että jokainen lapsi saa oman äänensä kuuluville.

Sadutuksen periaatteiden mukaista on kirjata tarina juuri siten kuin lapsi sen kertoo (Karlsson 2014, 18). Sekä kevään että syksyn ryhmässä kerronnassa joustin muutaman kerran tästä periaatteesta. Lapsen kertoessa "että tuli aamu" ja jatkaessa kerrontaa "iltapalan syömisestä" kiinnitin lapsen huomion tähän kerronnan epäjatkuvuuteen ja kysyin lapselta, haluaako hän vaihtaa iltapalan aamupalaksi. Lapsi myöntyi ja kerronnasta tuli loogisempi, ja muitten lasten oli luontevampi jatkaa siitä yhteistä tarinaa. Lapsen kerronnan äänen säilyttäminen on sen sijaan tärkeää (vrt. Karlsson 2014, 262). Esimerkiksi eräs lapsi käytti hämähäkistä hauskaa ilmaisua "hämyri", toinen taas ilmaisi "sitten se perhonen meni siihen paikkaan jossa ne planeetat ovat".

6.3 Yhteenvetoa lasten kerronnasta ryhmässä

Käyttämäni menetelmäkokeilut ovat esimerkkejä miten toteuttaa lasten kerrontaa pienryhmissä. Mahdollisuuksia on paljon. Yksi kokeilemisen arvoinen menetelmä olisi antaa lapsille mahdollisuus piirtää tai maalata yhdessä suurehkolle paperille (A3) tarinallisesta aiheesta. Tämä suunnittelu voisi toimia apuna tarinankerronnalle. Muitakin kuin näköaistia voi hyödyntää kokonaisvaltaisen, ekspressiivisen taidetyöskentelyn periaatteiden mukaisesti. Esimerkiksi haistaminen, maistaminen ja koskettaminen voivat tuoda lapsille kokemuksellista ja innostavaa konkretiaa kerronnan tueksi ja sytyttäjäksi.

7 SATUKANSIO JA TARINANKERRONTAKORTIT

7.1 Satukansio

Idea kirjoittaa omia satuja ja tarinoita sanataideoppaan konkreettiseksi materiaaliksi syntyi varhaisessa vaiheessa kehittämistyön prosessia. Keskustelin tästä harjoitteluni ohjaajan kanssa joka piti ajatusta hyvänä.

Kirjoittamani seitsemän satua muodostamat oman sanataideoppaassa oman kokonaisuutensa, satukansion. Sadut syntyivät maaliskuun 2015 ja syyskuun 2015 välisenä aikana. Sadut ovat lyhyehköjä tarinoita, jotka sopivat esimerkiksi luettaviksi tai kerrottaviksi aamupiireissä. Jokainen satu on asiasanoitettu. Asiasanojen mukaan niitä voi hakea satukansion lopussa olevan indeksin kautta. Saduista kolme muodostavat trilogian, niissä on sama päähenkilö ja kerronnallinen jatkumo vuodenaikojen vaihtumisen kautta (kevät --> kesä --> syksy).

Seuraavaan taulukkoon (taulukko 2) on lueteltuina satukansion sisältö sadun nimen, sen päähenkilöiden, sadun tyyppin sekä asiasanojen mukaan. Satujen tyypittelyssä olen noudattanut vapaasti ja soveltaen folkloristiikassa käytettävää Aarne-Thompson luokittelujärjestelmää⁵, joka sisältää mm. luokat ihmesadut ja eläinsadut. Perinnesadut on itse määrittelemäni yleinen luokka, joka viittaa sadun rakenteeseen, konventioihin ja motiiveihin (luku kolme toistuu, kuningas antaa pojilleen tehtävän, poika saa prinsessan ja puoli valtakuntaa).

Taulukko 1 Satukansion sadut

Sadun nimi	Päähenkilö(t)	Sadun tyyppi	Asiasanat
Valkovuokko ja sinivuokko	Aatos	ihmesadut, perinnesadut	kevät, äitienpäivä, prinssit ja

⁵ Uther, H. 2004. (edit). The types of international folktales: a classification and bibliography: based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson.

			prinsessat
Merenneidon lahja	Aatos	ihmesadut	kesä, merenranta, merenneidot ja merihirviöt
Syysäsatu	Aatos	Ihmesadut	syksy, sienet, metsä, peikot ja haltiat
Satu Kuningas Aurinkoisesta ja hänen kolmesta pojastaan	Kuningas, kuninkaan kolme poikaa	perinnesadut	satuvaltakunta, ilmansuunnat
Elokuun satu	Aava		metsä, yksinäisyys, ystävyyden
Susiniityn tarina	Susihukka	eläinsadut	huumori, päiväkodin lähiympäristö
Harri-huuhkaja ja Vaakku-varis	Harri huuhkaja, Vaakku-varis	eläinsadut	linnut, ystävänäpäivä, kiusaaminen, ystävyyden

Kun lapset tiedostavat että luettava tai kerrottava satu, tarina tai runo on oman päiväkodin aikuisen kirjoittama, se tuo lukemis- tai kerrontatilanteeseen henkilökohtaisuutta ja omanlaista läheisyyttä. Teksti ei tällöin tule jostain lapsen kokemusmaailman ulkopuolisesta lähteestä, kuten silloin kun luetaan valmiita painettuja kirjoja. Lapsille voi avoimesti kertoa että teksti on itse keksitty

ja tehty. Tämä voi parhaimmillaan myös innostaa ja osallistaa lapsia omien tarinoiden kehittämiseen sosiokulttuurisen innostamisen hengessä.

7.2 Tarinankerrontakortit

Idea tarinankerrontakorttien tekemisestä syntyi kevään 2015 aikana keskustelussa harjoitteluni ohjaajan kanssa. Keskustelimme siitä, että kertomisessa arat ja kielellistä tukea tarvitsevat lapset voisivat hyötyä kuvista apuvälineenä sadutuksestilanteessa. He voisivat kertoa tarinaa ikään kuin korttien kautta. Kortit voivat toimia näin lähikehityksen vyöhykkeellä⁶ "aputelineenä" omien kerrontataitojen kehittymisessä. Vaikka alkuperäinen idea olikin tehdä kortteja kielellistä tukea tarvitseville lapsille, syksyn 2015 menetelmäkokeiluni lasten kerronnasta ryhmässä vakuutti, että kuvia voi käyttää hyvin muidenkin kuin kielellistä tukea tarvitsevien lasten kanssa.

Uittamon sanataideoppaan konkreettisina materiaalina syntyi 27 kuvittamaani tarinankerrontakorttia. Tein ne syyskuun 2015 aikana. Kortit ovat melko suurikokoisia, käyttöä kestäviä laminoituja kuvakortteja, joissa jokaisessa on yksi selkeä puuvärikynin piirretty tarinallinen aihe.

Suunnittelin tarinankerrontakortit monikäyttöisiksi. Kortteja voi käyttää apuna sadutuksessa ja muussa tarinankerronnassa. Muitakin käyttötapoja niille voi keksiä.

Korttien kuva-aiheet liittyvät toisaalta luontoon ja eläimiin, toisaalta muihin satuaiheisiin. Kuva-aiheet ovat koottuina taulukkoon 3.

⁶ Lev Vygotskin käsitteellä lähikehityksen vyöhyke (engl. zone of proximal development) tarkoitetaan tilaa, jossa lapsi voi tuettuna oppia sellaista, mihin hän ei vielä itsenäisesti kykenisi. (Langford 2005, 188–189.)

Taulukko 2 Tarinankerrontakorttien kuva-aiheet

Luonto ja eläimet	Muut satuaiheet
aurinko	kuningas (tai prinssi)
kuu ja tähdet	kuningatar (tai prinsessa)
vuori	linna
nuotio	aarreakku
kuusi	avain
omenapuu	jalokivikoru
kukka	lohikäärme
sieni	miekka
kettu	kilpi
hevonen	viikinkilaiva
jänis	metsänpeikko
orava	peikon talo (tai muu satutalo)
perhonen	
kala	
hämähäkki	

Kuva-aiheita suunnitellessani osallistin lapsiryhmän mukaan ideoimaan. Tehtyäni muutaman kortin valmiiksi esittelin ne aamupiirissä ja kysyin lapsilta mitä kuva-aiheita he toivoivat vielä lisää. Kysyin ideoita muutamalta lapselta myös henkilökohtaisesti vapaan leikin aikana. Lasten toiveista toteutin seuraavat aiheet: kettu, heppa, kukka, puu, hämähäkki, tähti, kuu, pupu ja prinsessa. Jotkin toiveet (bambi, poro, perhosen koti, myrsky) jätin toteuttamatta, mutta yritin perustella tämän lapsille. Tiimin aikuisilta sain ehdotuksen aarreakku-aiheesta. Korttien aiheissa on huomioitu sekä pojat (kuningas, lohikäärme, viikinkilaiva, miekka, kilpi ja hämähäkki) että tytöt (prinsessa, heppa, perhonen, kukka ja jalokivikoru).

Jotkin korteista muodostavat tarinallisia pareja, kuten:

kuningas / prinssi **ja** kuningatar / prinsessa, tai
miekka **ja** kilpi.

Korttien aiheista voi löytää myös tarinallista jatkumoa, kuten:

avain --> aarrearkku, tai

aarrearkku --> jalokivikoru

avain --> peikon talo, tai

metsänpeikko --> peikon talo

Askartelin korteille Elovena-keksipaketista ja sen päälle liimatusta kartongista säilytyslippaan, jonka takakannessa on kuva-aihe (taikurin torni).

Korttien työstäminen oli mukavaa luovaa työtä, jossa pääsin harjoittamaan omaa kuvittajantaitoani. Aina uuden kortin valmistuttua esittelin sen lapsille heidän saadessa kommentoida lopputulosta. Se, että kortit ovat itse työstettyjä, tuo niitä käytettäessä sadutuksessa tai muussa kerronnassa saman henkilökohtaisuuden ja läheisyyden tunnun kuin itse kirjoitettujen satujen kohdalla. Kuvissa 1, 2 ja 3 on esimerkkeinä kolme tarinankerronkorttien kuva-aiheista.

Kuva 2 Tarinankerrontakortit: lohikäärme

Kuva 3 Tarinankerrontakortit: vuori

Kuva 4 Tarinankerrontakortit: perhonen

8 ARVIOINTI

Tässä osiossa teen yhteenvetoa kehittämistyöni menetelmistä sekä arvioin opinnäytetyön onnistumista kehittämistyönä sekä mietin mahdollisia jatkokehittämismahdollisuuksia käyttämäni menetelmien pohjalta.

8.1 Yhteenvetoa kehittämismenetelmistä

Varsinaiset kehittämistyön menetelmäni olivat 1) aikuisen toteuttama tarinankerronta sekä 2) lasten tarinankerronta pienryhmissä. Ne muodostavat toisiinsa liittyvän "narratiivisen kokonaisuuden". Aikuisen toteuttamasta tarinankerronnasta voi johtaa siltaa lasten omaan kerrontaan siten että aikuisen kerronta innostaa lapsia omiin kokeiluihin. Silta voi johtaa myös toiseen suuntaan. Lasten kerronta voi innostaa varhaiskasvattajaa kirjoittamaan ja kertomaan omia tarinoita. Näin vastavuoroinen, dialogisen kohtaamisen kulttuuri (Karlsson 2014, 168–170) voisi toteutua ihanteellisella tavalla.

8.2 Kehittämistyön onnistumisen arviointi ja eettinen pohdinta

Tarinankerrontaa pidän kokonaisuudessaan onnistuneena menetelmäkokeiluna. Lapset keskittyivät kuuntelemaan kaikkina kerrontahetkinä, joita toteutin kevään aikana kolme ja syksyn aikana toiset kolme. Myös lasten palaute kerrontahetkistä oli pääosin myönteistä ja innostunutta. Erityisen onnistuneena innovaationa pidän triangelin kolmea kilautusta tarinankerrontahetkien alussa. Jos lapsiryhmässä oli ennen tuokiota ollut liikettä ja levottomuutta, triangelin ääni vangitsi tehokkaasti huomion ja herätti kiinnostusta ja odottavaa jännitystä.

Kaikissa kuudessa toteuttamassani tarinankerrontahetkessä kerroin itse kirjoittamani sadun. Tarkoitukseni oli alun perin kokeilla myös valmiin tarinan, kuten jonkin satuklassikon kertomista, mutta tämä jäi toteuttamatta. Jos olisin toteuttanut myös valmiin tarinan kerronnan, olisin voinut vertailla näitä

kerrontahetkiä toisiinsa erityisesti sen suhteen, miten hyvin tarinan muistaa. Vaikka itse kirjoitettu tarina onkin varmasti helpompi muistaa kuin toisen kirjoittama, uskon että satuklassikoitakin pystyy kertomaan kunhan valmistautuu kerrontahetkeen riittävän hyvin. Steiner-päiväkodissa kuunteleman tarina oli suhteellisen pitkä ja sen esittäjä hallitsi sen varmuudella, jonka pitkä kerrontamenetelmän käyttö oli tuonut.

Harjoittelun ohjaajaltani tullut ehdotus työstää "sadutuskortteja" oli työyhteisöltä tullut kehittämisidea, jonka toteutumista pidän onnistuneena. Lasten osallistaminen tarinankerrontakorttien tekemisen prosessiin lukeutui niin ikään kehittämistyön onnistumisiin. Lapset olivat innostuneita päästessään osallistumaan kuvakorttien tekemisen prosessiin. Jos lapset olivat toivoneet omaa kuva-aihetta ja sen tekeminen toteutui, he valitsivat sen ryhmäsadutustilanteessa poikkeuksetta "omaksi kortikseen". Tämä innosti lapsia kerronnassa. Esimerkiksi "hämähäkki" osoittautui poikien keskuudessa suosikkikortiksi.

Lasten kerronnassa ryhmässä kevään 2015 ensimmäinen menetelmäkokeilu ei ollut erityisen onnistunut. Toinen kokeilu, jossa lapset saivat käsiinsä saaren kartan ja joka liittyi heidän aiemmin kokemaansa aarteenetsintäseikkailuun, oli onnistuneempi, samoin syksyn 2015 menetelmäkokeilu kerronnasta tarinankerrontakorttein avulla. Molemmissa jälkimmäisissä kokeiluissa oli läsnä lapsia konkreettisesti innostava ja motivoiva elementti, johon tarttua ja jota kautta ammentaa omaa luovuutta.

Kokonaisuudessaan työyhteisön mukaan ottamisessa kehittämistyöhön näen kehitettävää. Kevään alkupalaveri olisi voinut olla paremmin suunniteltu ja täsmällisempi. Ehdotukseni siitä, että henkilökunta saa ideoida sanataiteeseen liittyviä kehittämistyön aiheita jäi liiaksi "ilmaan", se olisi vaatinut enemmän konkretiaa mihin tarttua. Ongelma kevään harjoittelun aluksi oli myös se, että itselläni ei ollut selvää ajatusta mielessä mistä suunnasta hakea ideoita. Ainoastaan kerrontamenetelmän kokeilu ja ajatus sanataideoppaaseen sisältyvistä saduista ja tarinoista olivat kehittämistyön alkuvaiheessa konkreettisia työhön sisältyviä osia. Myös syksyn harjoittelun alkuun sijoittunut

välipalaveri olisi voinut olla paremmin suunniteltu, se lähti henkilökunnan osallistamisen osalta sivuraiteille. Välipalaverin keskustelut liittyivät pääosin ideoimaani vuorovaikutuskerronnan toteuttamiseen sekä joihinkin lukemiseen liittyviin kehittämisajatuksiin, jotka molemmat jäivät lopulta varsinaisen kehittämistyöni ulkopuolisiksi aiheiksi.

Lasten osallisuus ja sen tukeminen oli kehittämistyön ja sen myötä oman ammatillisen osaamisen keskeinen eettinen pohdinta-aihe. Lasten osallistumisessa tarinankerrontakorttien syntyprosessiin toteutui lapsilähtöisyyden huomiointi onnistuneesti. Lasten osallisuutta voisi toteuttaa sanataiteen kehittämisessä laajemmin, esimerkiksi tarinankerronnassa osallistuvana tarinankerrontana. Tästä enemmän seuraavassa luvussa.

8.3 Jatkokehittämisideoita

Vuorovaikutuskerronta

Suunnittelin vuorovaikutuskerrontaa kehittämistyön menetelmäksi, sen ideointi jäi kuitenkin suunnitteluasteelle. Kokeilin sitä harjoittelun aikana kolmen lapsen kanssa. Jokaisesta tarinasta tuli hauska ja lapsista tuntui olevan hauskaa että aikuinen osallistui yhteisen kertomuksen kehittämiseen. Seuraavassa käyn lyhyesti läpivuorovaikutuskerronnan idean kuten olin sitä alustavasti suunnitellut.

Vuorovaikutuskerronnan idea on siinä, että lapsi ja aikuinen kertovat tarinaa vuorotellen. Tässä menetelmässä lapsen ja aikuisen vuorovaikutus on tärkeämpää kuin lopputulos. Lasta voi innostaa aikuisen osallistuminen tarinaan. Tarinasta tulee yhteisesti koettu ja jaettu. Sadutuksesta menetelmä eroaa nimenomaan aikuisen erilaisen roolin kautta. Menetelmä soveltuu mielestäni erityisen hyvin kasvatuskumppanuuden alueelle. Jos ideaa markkinoi lasten vanhemmille täytyisi sen toteuttamisohjeiksi saada konkretiaa, kuten esimerkkitarinan tai kuvia joita käyttää apuna.

Sadutus ja draama prosessityöskentelynä

Opinnäytetyön tietoperustaa käsitellessäni viittasin sadutuksen yhteydessä sen mahdollistamaan prosessityöskentelyyn (ks. luku 3.5). Käytännönläheinen kirja sadutuksesta ja draamasta prosessityöskentelynä on Riika Kotkan *Tarinat tunteiden tulkkina – Toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta*. Teos sisältää varhaiskasvatukseen soveltuvia draamaharjoituksia, joiden kautta voidaan käsitellä lasten kokemia negatiivisia tunteita.

Draama on hyvä erottaa käsitteenä teatterista. Kotka määrittelee eron seuraavasti: "Draamassa painopiste on prosessissa, kun teatterissa tavoitteena on valmis esitys. Draamassa korostuu yksin ja yhdessä tekemisen kokemus." (Kotka 2011, 17–18.)

Draaman kautta voidaan työstää erilaisia tunteita. Kun asioita katsotaan draaman keinoin metaforien ja etäännytyksen kautta, voidaan päästä käsiksi lasten kipeisiin aiheisiin, kuten kiusaamiseen. Draama on keino etäännyttää lasta hämmentävät asiat, jolloin niitä voidaan tarkastella välimatkan päästä. Erilaisten tunteiden tunnistaminen voi helpottua draaman myötävaikutuksella. Draamassa otetaan rooleja, mikä voi auttaa lasta kääntämään katseen omasta itsestä toiseen ihmiseen ja opettaa näin empatiaa. Draamassa siirrytään kilpailusta yhteistyöhön. (Kurki 2011, 17–18.)

Tarinat tunteiden tulkkina sisältää 21 draamaharjoitusta, jotka käsittelevät erilaisia lapsen kokemia tunteita. Jokainen draamaharjoitus sisältää työskentelyvaiheet virittäytymisestä lopetukseen. Draamaharjoituksiin sisältyvät sadut ovat eri maista lähtöisin, mikä mahdollistaa monikulttuurisuuden käsittelemisen draaman työstämisessä. Kirjassa käsiteltävät tunteet ovat: myötätunto, ahdistus, pelko, viha, häpeä, pettymys ja rakkaus.

Osallistuva tarinankerronta

Tarinankerrontaa käsittelevässä teorialuvussa 3.5 erotin toisistaan esittävän ja soveltavan eli osallistavan tarinankerronnan. Harjoittelu aikana toteuttamani kuusi tarinankerrontahetkeä lukeutuivat perinteiseen esittävään

tarinankerrontaan, jossa olin valmistellut esityksen jota lapset kuuntelivat paikallaan. Olisi kiinnostavaa ideoida jatkossa enemmän lapsia osallistavaa kerrontatapaa. Lapset voisivat työstää tarinaa työpajatyypisessä työskentelyssä pienryhmissä, esimerkiksi siten että lapset pääsisivät jatkamaan valmista tarinaa tai kehittämään aivan omaa. Tämän menetelmän toimivuutta voisi kokeilla isompien lasten, kuten eskareitten kanssa. Valmistamiani tarinankerrontakortteja voisi käyttää tässä apuna esimerkiksi siten, että lapsi voisi valita kortin josta voisi kertoa tarinaa muiden lasten kuunnellessa. Jos sanallinen esittäminen tuntuu lapsesta vaikealta hän voisi vaihtoehtoisesti esittää tarinansa sanattomasti pantomiimina.

LÄHTEET

Bettelheim, B. 1982. Satujen lumous: merkitys ja arvo. Helsinki: WSOY. (Alk. The uses of enchantment: the meaning and importance of fairy tales, 1975.)

Haggarty, B. 2005. Seek out the voice of the critic (Canadian edit). Viitattu 28.9.2015 <http://benhaggarty.com/ben/critic.pdf>.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoitossa. Helsinki: Gaudeamus.

Karlsson, L. 2014. Sadutus: avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kauppila, R. 2007. Ihmisen tapa oppia. Johdatus sosiokonstruktiiviseen oppimiskäsitykseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Keenan, T. 2002. An introduction to child development. London: SAGE Publications.

Klein, B. 2006. Introduction: Telling, doing, experiencing. Folkloristic perspectives on narrative analysis. Teoksessa Kaivola-Bregenhøj, A. & Klein B. (toim.) Narrating, doing, experiencing. Nordic folkloristic perspectives. Helsinki: Finnish Literature Society, 6–28.

Kotka, M. 2011. Tarinat tunteiden tulkkina. Toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Langford, P. 2005. Vygotsky's developmental and educational psychology. Hove: Psychology Press.

Leinonen, J. 2012. Laiva on lastattu saduilla - menetelmäkansio satujen käytöstä päivähoitossa. Opinnäytetyö. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Luukkonen, M. 2005. Tarina, kertoja ja yleisö. Ammattina tarinankerronta. Opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.9.2015 <https://www.theseus.fi/handle/10024/88104>.

Lyytinen, P.; Lyytinen, H.; Korhonen, M. 2003. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Helsinki: WSOY.

Martin, M. 2014. Satu elämän kosketuspintana — lapsen ja aikuisen kerronta. Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen. (toim.) Taiteeksi tarinoitu elämä. PS-kustannus: Jyväskylä, 77–106.

Nurmi, J.; Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Pulkkinen, L.; Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Polari, T. 2001. Turun Steiner-päiväkodin esikoulutarinat. Steinerpedagogisen esiopetuksen täydennyskoulutus 2000 – 2001. Snellman-korkeakoulu.

Pääjoki, T. 2012. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Hujala, E & Turja, L (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 109–121.

Steiner-pedagoginen varhaiskasvatussuunnitelma 2006. (toim. Aittokallio, M.)

Tammi, T. 2011. Ekspressiivinen taidetyöskentely. Teoksessa Kuukasjärvi, A.; Sutinen, J.; Linnossuo, O. (toim.) Taidetyöskentely arjen näyttämöillä: teoriaa, menetelmiä ja sovelluksia. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 49–57.

Turja, L. 2012. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E.; Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–53.

Turun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2013.

Uther, H. 2004. (edit). The types of international folktales: a classification and bibliography: based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson. Three Volumes. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Liite 1.

UITTAMON SANATAIDEOPAS

VARHAISKASVATTAJILLE

1 Lukijalle

Tämä sanataideopas on tehty Uttamon päiväkodin henkilökunnalle iloksi ja hyödyksi

Oppaan sisältö painottuu sanataiteen menetelmien käytännön vinkkeihin ja konkreettiseen materiaaliin. Luvussa kaksi taustoitan sanataiteen käyttöä päiväkotiarjessa. Luvuissa kolme ja neljä pääsen varsinaisiin kehittämisaiheisiin, *tarinankerrontaan* ja *lasten kerrontaan ryhmässä*. Luvussa viisi esittelen tekemäni *tarinankerrontakortit* ja kerron kuinka niitä voi käyttää. Luvussa viisi kerron kirjoittamistani saduista ja tarinoista. Ne muodostavat tämän oppaan oman osionsa, *satukansion*. Lopuksi luvussa 6 esittelen joitain työni pohjalta avautuvia mahdollisia jatkokehittämisideoita. Tietoperustasta ja työn prosessista enemmän kiinnostuneet voivat lukea kansion mukana olevan opinnäytetyöraportin.

2 Sanataiteen käyttö päiväkotiarjessa

Sanataide on sanoilla, lauseilla ja ajatuksilla leikkimistä, luovaa kielenkäyttöä. Sanataide sisältää kaiken kirjoitetun tai kerrotun, luovan tekstin. Sanataidetta ovat sadut ja tarinat, mutta yhtä lailla myös runot ja lorut. Draamailmaisuu on läheistä sukua sanataiteelle.

Sanataiteen käyttö soveltuu hyvin sekä suunniteltuihin tuokioihin että ennalta suunnittelemattomiin hetkiin

Usein ennalta suunnittelemattomat hetket ovat yhtä hyviä sanataiteen käytön mahdollisuuksia kuin valmiiksi suunnitellut tuokiot ja niitä kannattaa hyödyntää enemmän. Myös valmiiksi suunniteltuihin tuokioihin liittyy usein ennakoimattomia tilanteita, joita voi hyödyntää luovasti.

Sanojen riimittelyt innostavat lasta

Riimittely on sanavarastoa ja kielellistä luovuutta kehittävää ja ennen kaikkea hauskaa. Hauskoja sanoilla leikittelyjä ja riimittelyjä löytää mm. Lewis

Carrollin *Liisan seikkailuista ihmemaassa*. Riittäily toimii hyvin arkipäivän pedagogiikassa, kuten erilaisissa siirtymätilanteissa ja ruokapöytäkeskusteluissa. Kerroin kevään harjoittelussa yhden pöytäkeskustelun aikana joskus kehittämäni nonsense-lorun:

"Tuolla virtaa **Niili**,

sen pohjassa on **tiili**,

mutta mitä sanoo **siili**."

Riittäily innosti lapsia omiin kokeiluihin. Osuva oli neljävuotiaan tytön taidokas, vuorovaikutteinen ja ruokapöytätilanteeseen varsin hyvin sopiva kommentti: "entäs **viili**?"

Lastenkirjalklassikoista

Lapsille on hyvä lukea muutakin kuin vain uusia lastenkuvakirjoja. Joitain lastenkirjalklassikkoja luetaan lapsille vähän johtuen niiden maineesta, jonka mukaan nykylapset eivät niistä innostu. Lewis Carrollin *Liisan seikkailut ihmemaassa* on tässä maineessa. Voisi kuvitella kirjan mielikuvituksellisen surrealismien, nonsense-lorujen ja hulvattoman huumorin uppoavan myös nykylapsiin. Kirjasta on olemassa jopa neljä eri suomennosta ja erityylyisiä kuvituksia viktoriaanisesta John Tennielistä Tove Janssoniin.

Menneeseen aikaan sijoittuvat kertomukset mahdollistavat lasten kanssa keskustelun aikaan ja historiaan liittyvistä aiheista. Esimerkiksi Astrid Lindgrenin *Melukylä*-kirjojen pohjalta voi keskustella kertomuksen ja sen kuvien kautta mm. siitä, miten maaseutu eroaa kaupungista ja miten mennyt aika nykyisestä. Lindgrenin *Melukylä*-kirjat ovat mielenkiintoisia ja ajankohtaisia myös sen vuoksi, minkälaisen kuvan lapsuudesta ne antavat. Lapset seikkailevat niissä keskenään ja vapaus toimia on suuri.

Voiko Hannua ja Kerttua lukea päiväkodissa?

Voiko Hannua ja Kerttua lukea päiväkodissa, entä Punahilkkaa? Jotkin Grimmin saduista ovat sisällöltään varsin hurjia ja pelottavia. Bruno Bettelheim tulkitsee teoksessaan *Satujen lumous* kansansatujen merkitystä lapsen sisäisen kasvun ja persoonallisuuden kehityksen kannalta. Lapsi voi

kansansatuja kuulemalla oppia kohtaamaan ja voittamaan pelkonsa. Bettelheim kirjoittaa Hannu ja Kerttu -sadusta:

Lapsen omien ahdistuneiden kuvitelmiensä luoma noita vainoaa häntä, mutta jos hän voi työntää noidan tämän omaan uuniin ja polttaa poroksi, hän voi vapautua noidan pelosta. (--) Siihen ikään asti, jolloin heidän (lasten) ei enää ole pakko antaa hahmottomille peloilleen ihmisen kaltaista hahmoa, heille on syytä kertoa tarinoita, joissa lapset oman kekseliäisyytensä avulla pääsevät irti näistä mielikuvituksensa luomista vainoojista. (Bettelheim 1984, 203.)

Mielestäni kasvattaja voi miettiä harkintansa mukaan, kertoako Hannua ja Kerttua tai Punahilkkaa lapsiryhmälle, ottaen huomioon lasten iän ja jokaisen lapsen yksilöllisyyden. Se, miten pelottavina lapset näkevät sadun ja siinä tapahtuvat asiat, voi joka tapauksessa erota siitä mitä aikuisina oletamme. Jos satu on pelottava, täytyy siitä olla mahdollista keskustella jälkeen päin lapsen kanssa.

Lastenkirja ja kuvat

Nykyiset lastenkirjat ovat hyvin visuaalisia, kuvan merkitys on niissä suuri. Kuvat inspiroivat lasta. Esimerkiksi Mauri Kunnaksen lastenkirjat ovat lasten keskuudessa suosittuja juuri niistä löytyvien kuvien yksityiskohtaisuuden ja Herra Hakkaraisen löytämisen riemun vuoksi. Toisaalta vanhojen lastenkirjaklassikoiden kuvamaailma, kuten Elsa Beskowin kuvittamien, on erilainen kuin mihin lapset ovat tottuneet. Niiden kuvia voi olla kiinnostavaa käydä lasten kanssa läpi tästä syystä. Miten lapset ne kokevat?

Nykylapset on totutettu siihen, että kuvat ovat lukemistapahtumassa alati läsnä. Lapset elävät muutoinkin jatkuvien visuaalisten ärsykkeiden täyttämässä maailmassa. Kansansatujen vaikutusta lapsiin tutkinut psykoanalyytikko, lapsipsykologi Bruno Bettelheim on esittänyt, että lastenkirjan kuvat ovat enemmän keskittymistä hajottavia kuin auttavia. Hänen mukaansa kuvitettu satu menettää paljon lapselle persoonallisesti merkitsevää sisällöstä, jota lapsi voisi saada soveltaessaan siihen kuvittajan assosiaatioiden sijasta omia näköassosiaatioitaan. Kuvat suuntaavat lapsen mielikuvituksen pois siitä, miten hän itse kokisi kertomuksen. (Bettelheim 1984, 75.) Kuvien näyttämiseen ja katseluun kuluva ja keskeytyvä aika saattaa myös lisätä lapsiryhmän rauhattomuutta.

Kuvat vai kuvattomuus ei ole mustavalkoinen joko-tai-kysymys. Kuvat ovat luonnollinen osa lastenkirjallisuutta ja lapsille ääneen lukemista. Toisaalta kuvattomuus luo oman, vaihtoehtoisen pedagogisen mahdollisuutensa, jota voi nykyistä enemmän hyödyntää. Tästä enemmän seuraavassa luvussa!

3 Tarinankerronta

"Tarinoiden kertomisessa puhe ikään kuin nousee omaan arvoonsa. Se ei palvele käytäntöä vaan on itsessään tärkeä, suorastaan taiteenlaji." (Tuija Polari: Turun Steiner-päiväkodin esikoulutarinat)

Tarinankerronnasta ensin hieman yleistä

Tarinankertominen on tarinan kertomista ulkomuistista, lukematta sitä kirjasta suoraan. Kertominen on perinteinen suulliseen kansanperinteeseen kuulunut tapa esittää kansansatuja ja tarinoita. Ihmiset ovat kautta aikojen kerääntyneet yhteen, kertoneet ja jakaneet tarinoita.

Tarinankerronta voidaan jakaa:

- 1) Esittävään tarinankerrontaan
- 2) Soveltavaan tarinankerrontaan

Näissä kerronnan tarkoitus painottuu eri tavoin. Esittävässä tarinankerronnassa painottuu esitys, jota yleisö tulee kuuntelemaan. Soveltavan tarinankerronnan keskiössä on yleisön osallistuminen. Tällaisen osallistavan tarinankerronnan tarkoituksena on herättää ryhmän kiinnostus osallistumiseen, heidän omiin tarinoihinsa ja niiden jakamiseen.

Tarinankerrontaa menetelmänä käytetään säännöllisesti Steiner-pedagogisessa varhaiskasvatustyössä. Steiner-pedagogiikassa menetelmän käyttöä perustellaan näin: "Kerrottaessa kirja ei ole kertojan ja kuulijan välissä ja lapsi voi syventyä ilmapiiriin ja mielikuviin intensiivisemmin" (Steiner-pedagoginen varhaiskasvatussuunnitelma 2006).

Miten toteuttaa tarinankerrontaa käytännössä

Kertomisen toteuttaminen vaatii varhaiskasvattajalta omakohtaista kiinnostusta aiheeseen sekä jonkin verran menetelmän harjoitusta. Jos et ole ennen kertonut tarinaa suusanallisesti yleisön edessä, ensimmäinen kerta voi varmasti jännittää. "Muistanko tarinan kaikki henkilöt ja tapahtumat varmasti", on tyypillinen jännityksen aihe.

Seuraavassa vinkkejä tarinankerronnan toteutukseen:

1) Muistanko tarinan?

Kerrottavan tekstin rakenne ja pääkohdat kannattaa harjoitella hyvin. Sanatarkkaa muistamista ei kuitenkaan tarvita! Kun kertomuksen rakenne on muistissa on varaa improvisaatiolle itse esittämistilanteessa. Jokainen kerrontatilanne on joka tapauksessa hieman erilainen johtuen esimerkiksi lapsiryhmän koostumuksesta.

Kannattaa luoda itselle omia muistisääntöjä

Esimerkiksi satukansioon sisältyvän kirjoittamani sadun *Valkovuokko ja sinivuokko* kansansaduille tyypillinen luku kolme kertautuu. Tämä helpottaa sadun yleisen rakenteen muistamista.

Muistamista helpottaa ylipäätään se, että kerrottavan tarinan on myös kirjoittanut itse. Hyvä idea on siis aloittaa ensimmäinen kerrontahetki omalla tarinalla. Toisaalta joidenkin tuttuja satujen rakenne saattaa olla jo valmiiksi mielessäsi. Kun sadun kertaa muutaman kerran mielessään niin se on valmis kerrottavaksi.

Rakenteen ja tapahtumajärjestyksen muistamisessa esimerkiksi kertomuksen piirtäminen paperille voi helpottaa muistamista. Tätä muistisääntöä itse kokeilin kerran ja se tuntui toimivalta.

2) Kerrontatilanteen suunnittelu

Olet opetellut tarinan pääkohdat. Seuraavaksi kannattaa suunnitella kerrontatilanne mahdollisimman huolella.

Kerrontahetken ulkoisiin puitteisiin kannattaa kiinnittää huomiota

* Tila on hyvä olla ulkoisista satuun kuulumattomista ärsykkeistä mahdollisimman vapaa ja rauhallinen.

* Valaistusta voi himmentää.

* Erilaista rekvisiittaa, kuten luonnon materiaalia, voi käyttää elävöittämään kerrontahetkeä.

* Tarinahahmo käsinukkena voi toimia kuvallistajana ja samastumiskohteena kerronnassa, jossa muutoin ei ole kuvia läsnä.

Sadun *Valkovuokko ja sinivuokko* kerronnassa otin käsinuken aamupiirissä käytettävän pöydän päälle istumaan, kerroin lapsille että tässä on Aatos, sadun päähenkilö.

Kerrontahetken olen itse aloittanut joka kerta lyömällä triangelia hiljaa ja rauhalliseen tahtiin kolme kertaa. Triangelin lyönnit toimivat merkkinä siirtymisestä tarinan erityiseen maailmaan, josta poistutaan takaisin arkimaailmaan toistamalla triangelin kolme lyöntiä kerronnan päättyessä. Toistettaessa tätä lapset oppivat vähitellen signaalin merkityksen. Triangelin lyönnit ovat toimineet kaikissa toteuttamissani kerrontahetkissä hyvin. Erityisesti kerronnan alussa triangelin lumoava ääni virittää lapsiryhmän keskittyneeseen, vastaanottavaan ja jännittyneen odottavaan mielentilaan.

Triangeli on yksi esimerkki, muitakin samantyyppisiä keinoja tarinaan siirtymiseen ja siitä poistumiseen voi toki käyttää. Steiner-päiväkodissa oli käytössä tätä varten alku- ja loppulaulu, joka oli jokaisessa kerrontahetkessä sama.

2) Itse kerrontahetki

Olet valmistautunut kerrontahetkeen. Kerrontahetkessä on luontevaa käyttää harkitusti elekieltä, kuten käsieleitä, korostamaan ja elävöittämään joitain tarinan tapahtumia. Tämä onnistuukin hyvin kun kädet ovat kirjan pitämisestä vapaat!

Äänensävyä ja voimakkuutta on hyvä vaihdella ettei kerronta kuulosta monotoniselta ja tylsältä, taukoihin ja kerronnan rytmitykseen on myös hyvä kiinnittää huomiota.

Kertojan kerronnassaan käyttämiä tehokeinoja voivat olla esimerkiksi:

- * toisen äänen imitointi
- * naurun käyttö
- * toisto
- * tauot
- * kerronnan nopeus (tempo)
- * äänensävyn muutokset
- * hiljaisuudet kerronnan välissä
- * eleet

Yksi kerronnan haasteista ja toisaalta mahdollisuuksista on se, että kerrottaessa normaaliin kirjanlukemishetkeen liittyvät kuvat eivät ole läsnä. Eläytyvä ja intensiivinen kerronta voi onnistuessaan vangita lapsiryhmän mielenkiinnon siten, että kuvia ei tarvita. Tällöin lapset oppivat paremmin kehittämään mielensä sisäisiä kuvia.

Teatteri-ilmaisua opiskellut Markus Luukkonen kirjoittaa kokemuksistaan tarinankertojana: "Olen sitä mieltä, että yksi tarinankerronnan voimista on siinä, kuinka katsoja saa muodostaa tarinan kuvat omassa mielessään ja joutuu siinä samalla käyttämään omaa mielikuvitustaan ja luovuuttaan. Yleisölle ei näytetä juuri mitään valmiina vaan yleisö näkee ja kokee tarinan itse."

3) Kerronnan jälkeen

Kertomus on kerrottuna ja lapsiryhmä odottaa hiljaisena paikallaan. Nyt on hyvä tilaisuus osallistaa lapsiryhmää kysymällä heiltä tarinasta. Minkälainen se heidän mielestään oli: oliko se jännittävä, oliko se hauska. Lapsilta voi

kysyä myös tarinan sisällöstä, kuinka hyvin he sen henkilöitä ja tapahtumia muistavat. Tenttaaminen ei saa olla kuitenkaan päätarkoitus!

Lopuksi

Kaikki Susiniitynkadulla kertamani tarinat olivat kirjoittamiani. Jos kerrottava tarina on kasvattajan itsensä kehittämä, luo se kerrontahetkeen tavanomaista persoonallisemman tunnon. Kertomus ei tällöin ole lähtöisin lapsen kokemusmaailman ulkopuolisesta lähteestä. Omalla esimerkillä voi luoda tarinoiden kehittämistä ja kertomista edistävää, osallistavaa kulttuuria. Lapsi, joka kuulee satuja kerrottavan, kehittyy paremmin myös itse kertomaan niitä.

Aikuisen kerronnasta voi näin luoda siltaa lasten omaan tarinankerrontaan

4 Lasten kerronta ryhmässä

Lasten kerronnasta

Lapselle on ominaista mielikuvitus ja kuvamaailman rikkaus, joka ei ole käsitettävissä aikuisuudelle ominaisen abstraktin, loogisen ja käsitteellisen ajattelun kautta. Tarinaa kuullessa lapsi ei vain kuuntele, vaan hänen sisimpänsä elää kertomuksen tapahtumat ja luo tarinasta sisäisiä kuvia. Lapsen kerronnan ominaispiirteisiin kuuluu tapahtumien nopea ja ennalta arvaamaton assosiointi. Täytesanojen käyttö ja johdattelu asiasisältöjen vaihtumiseen ei ole lapsille tyypillistä. Lasten kerronta ei välttämättä seuraa selkeätä lineaarisen kertomuksen rakennetta, jossa on alku, keskikohta ja loppu. Juonen löytyminen aikuisen ymmärtämällä tavalla saattaa olla haasteellista.

Lapsen antama kerronnallinen tulkinta asioille voi olla yllättävä. Väitöstutkimuksen lasten kerronnasta tehnyt Piia Roos kertoo hauskan esimerkin lapsen kerronnan tavasta. Esimerkissä päiväkodin rutiineihin tottumaton uusi lapsi päiväkodissa antaa aikuisen antamalle käskylle

"käsipesun kautta syömään" tarinallisen tulkinnan, jonka mukaan syömään täytyy kulkea jonkin, ehkä kaapin tai salaluukun kautta, kuten oven kautta mennään ulos. Tällaiset lapsen esittämät epätavanomaiset tulkinnat voivat antaa mielenkiintoisen mahdollisuuden kerronnalliselle jatkokehittelylle. Edellisessä tilanteessa saduttava aikuinen olisi voinut kysyä lapselta jälkeinpäin kynä ja paperiarkki esillä: "Haluatko kertoa lisää tästä salaluukusta?"

Sadutuksesta lasten kerrontaan ryhmässä

Ryhmässä kerronta on lapselle erilainen tapa kertoa kuin perinteinen yksilösadutus. Menetelmässä on omat haasteensa ja mahdollisuutensa.

Toteutin ryhmäsadutusta Kaisloissa kolmen ja neljän hengen pienryhmissä kevään 2015 ja syksyn 2015 aikana. Menetelmäkokeilujen prosessi on tarkemmin esitettynä opinnäytetyöni raporttiosiossa. Tässä on tarkoitukseni tuoda esille tärkeimpiä havaitsemiani asioita lasten kerrontaan ryhmässä liittyen.

Ryhmiin jako

Lasten kerrontaa ryhmissä suunnitellessaan aikuisen kannattaa miettiä pienryhmät huolellisesti ennalta. Pienryhmät voivat olla sellaisia, jossa lapset tuntevat hyvin toisensa ja leikkivät luonnostaan usein yhdessä. Toisaalta voi olla kiinnostavaa valikoida ryhmiin lapsia, jotka eivät yleensä vietä erityisen paljon aikaa toistensa kanssa. Saduttaessani ryhmässä kokeilin tietoisesti molempia lasten ryhmiin valitsemisen tapoja. Tutut lapset löytävät ehkä helpommin "yhteisen juonen", toisaalta heidän kerrontansa saattaa villiintyä ja kääntyä pois raiteiltaan myös helpommin.

Keväällä 2015 kokeilin Kaislojen ryhmän isoimpien kanssa ryhmässä kerrontaa kahdessa neljän hengen ryhmässä. Kaikki muut kokeiluni toteutin kolmen hengen ryhmissä. Tämä tuntui mielestäni sopivammalta ryhmäkoolta.

Lapset pääsevät paremmin ääneen pienemmässä ryhmässä ja sen hallinta on myös helpompaa.

Virike johon tarttua

Kevään 2015 ryhmäsadutus oli suoraa jatkoa Kaisloissa toteutetulle aarteenetsintäseikkailulle. Seikkailussa lapset saivat etsiä Uittamon metsästä kadonnutta timanttikorua. Tämän innostusta herättäneen seikkailun jälkeen kehitin tarinalle jatkoa siten, että lapsiryhmille oli saapunut kirje tarinaan kuuluneen Windward-saaren kuninkaalta, joka kiitti lapsia aarteen löytämisestä kutsuen heidät vierailulle saarelle. Lapsiryhmät saivat eteensä piirtämäni saaren kartan, jonka pohjalta he saivat ryhmässä kertoa, mihin paikkoihin halusivat saarella mennä ja mitä seikkailuja niissä tapahtui. Kirje ja erityisesti kartta innostivat lapsia kerrontaan. Kartta konkreettisena materiaalina viritti ja motivoi lapsia kerrontaan. Lapset saivat tutkia karttaa kaikessa rauhassa ennen kuin he alkoivat kertoa tarinaa.

Syksyn 2015 lasten kerronnassa virikkeenä toimi valmistamani tarinankerrontakortit, joista lapset saivat valita aluksi yhden oman kortin jota käyttää tarinassa. Kortit toimivat kerronnassa lapsia inspiroivana tekijänä. Erityisesti se, että jokainen lapsi sai aluksi valita "oman kortin" tuntui hyvältä ja toimivalta idealta. Mitä pienempi lapsi on, sitä tärkeämmältä voi tuntua se, että saa oman kortin johon turvautua ja samastua. Muitakin esillä olevia kortteja sai käyttää tarinankerronnassa hyödyksi. Virittäytymistä kerrontaan lisäsin myös alun mielikuvaharjoitteella: "Sulkekaa silmänne ja kuvitelkaa tulleenne satumetsään."

Virike voi olla kaikkea eri aisteilla koettavaa. Näkemisen ja kuulemisen lisäksi esimerkiksi haistaminen, maistaminen ja koskettaminen voivat tuoda lapsille kokemuksellista ja innostavaa konkretiaa kerronnan tueksi ja sytyttäjäksi.

Sadutushetken tila ja aika tila kannattaa suunnitella hyvin. Tämä on osa virittäytymistä. Kaislojen tiloista pikkuhuone tuntui hyvältä, intiimiltä paikalta sadunkerrontaan. Sisustin tilaa esimerkiksi vilteillä siten että

normaalisti kotileikissä käytettävät esineet eivät olleet liaksi esillä hajottamassa lasten huomiota. Sadutuksen ulkoisiin puitteisiin kannattaa kiinnittää enemmänkin huomiota. Aikaa on hyvä varata reilusti, jotta lapset eivät koe että heillä olisi kiire jonnekin.

Lasten kerronnan kirjaaminen

Ryhmäsadutuksen kirjaaminen on haasteellisempaa kuin yksilösadutuksessa. Puhetta on paljon ja se risteilee nopeasti lapselta toiselle. Aikuinen joutuu miettimään mikä on lasten kerronnassa olennaista, kaikkea ei välttämättä ehdi kirjaamaan. Syksyn harjoittelussa jaoin lapsille selkeästi vuorot. Tämä varmisti sen että kaikki lapset saivat oman äänensä kuuluville.

Sadutustilanteen nauhoittaminen auttaisi kirjaamista. Toisaalta tällöin ei voisi lukea tarinaa lapsille heti kertomuksen valmistuttua. Liisa Karlsson pohtii nauhoittamisen mahdollisuutta kirjassaan *Sadutus* (Karlsson 2014, 263).

Aikuisen rooli

Aikuisen ohjaavaa roolia tarvitaan ryhmäsadutuksessa todennäköisesti enemmän kuin yksilösadutuksessa. Saavatko kaikki äänensä kuuluville? Pysyykö tilanne hallinnassa? Kannattaa kuitenkin varoa, ettei omasta roolista saduttajana tule liian ohjaavaa koska tämä rikkoo sadutuksen periaatetta vastaan ja voi viedä kerrontatilannetta lapsilähtöisestä liiaksi aikuisjohtoiseen suuntaan. Tärkeintä sadutuksessa ja muussa lasten omassa kerronnassa on mielestäni se, että lasten ääni välittyy aidosti ja alkuperäisenä. Esimerkiksi eräs lapsi käytti hämähäkistä hauskaa ilmaisua "hämyri", toinen taas ilmaisi "sitten se perhonen meni siihen paikkaan jossa ne planeetat ovat".

Ryhmässä kerronnan ilo

Ryhmäsadutuksen tavoitteitani oli harjaannuttaa lapsia yhteistoiminnalliseen ideoimiseen ja tekemiseen. Seikkaillessaan Windward-saarella isommat lapset

suunnittelivat kulkemistaan saarella me-hengessä. "Lähdetäänkö tuohon suuntaan, tehdäänkö näin?" Pienemmillä lapsilla oli ikä- ja kehitystason mukaisesti enemmän "minä"-puhetta. Seikkailussa Windward-saarella kartta antoi myös mahdollisuuden yksilöllisiin valintoihin. Annoin luvan siihen, että lapsiryhmä saattoi hajaantua väliaikaisesti siten, että joku lapsista kertoi omaa tarinaansa mielenkiintonsa mukaisesti toisten seikkaillessa tällä välin muualla. Tämä näkyy kerronnan kirjaamisessa selkiinnyttämällä sen, kuka osallistui ja mihin, ja missä vaiheessa ryhmä taas yhdistyi.

Syksyn sadutuksessa kuvakorttien kanssa muistutin välillä lapsille siitä, että he yrittäisivät jatkaa siitä mihin edellinen oli vuorollaan kertonut, jotta kertomuksesta tulisi yhtenäinen. Jokaisen lapsen vuoron alussa luin yleensä koko siihenastisen tarinan, mikä helpotti lapsen kerronnan jatkamista.

Ryhmäsadutusta harjoittaessa lapset oppivat vähitellen toisten huomioon ottamisen taitoja. Isommat lapset jo toisinaan neuvottelivat keskenään ja suunnittelivat tekemistä. Jos ryhmäsadutustilanteen on luonut lapsia kiinnostavaksi tuottaa se lapsille jännitystä, iloa, eläytymistä ja osallisuuden tunnetta.

Toteuttamalla ryhmäsadutusta säännöllisesti voi havainnoida lasten kehittymistä pienryhmässä toimimisessa ja kerrontataitojen kehittymisessä.

5 Tarinankerrontakortit

Uittamon sanataideoppaan konkreettisina materiaalina olen tehnyt 27 kuvittamaani tarinankerrontakorttia. Kortit ovat melko suurikokoisia, käyttöä kestäviä laminoituja kuvakortteja, joissa jokaisessa on yksi selkeä puuvärikynin piirretty tarinallinen aihe. Kortteja voi säilyttää niitä varten tehdyssä säilytyslippaassa mistä ne on helposti saatavilla.

Miten kortteja käytetään

Tarinankerrontakortit on suunniteltu monikäyttöisiksi, niille voi keksiä erilaisia käyttötarkoituksia. Alkuperäinen ajatukseni oli työstää sellaisia kuvakortteja, joita kielellistä tukea tarvitsevat ja kerronnassaan arat lapset

voisivat käyttää apuna sadutuksessa. He voisivat kertoa tarinaa ikään kuin korttien kautta. Kortit toimisivat näin lähikehityksen vyöhykkeellä "aputelineenä" omien kerrontataitojen kehittämisessä.

Luvussa 4 kuvasin kuinka käytin kortteja toteuttamassani lasten kerronnassa ryhmässä. Kortteja käytettäessä kannattaa valikoida tietty määrä kortteja, esimerkiksi noin puolet, lasta tai lapsiryhmää varten. Muuten niitä on todennäköisesti liian paljon joista valita. Kortit voi sijoittaa esimerkiksi lattialle tai pöydälle riveihin lapsen nähtäville, ohjeistaen että niitä voi halutessaan käyttää.

Mitä kortit sisältävät

Seuraavan sivun taulukossa on lueteltuina korttien kuva-aiheet. Olen jaotellut ne kahteen luokkaan. Ensimmäinen luokka on Luonto ja eläimet, toinen Muut satu-aiheet.

Luonto ja eläimet	Muut satuaiheet
aurinko	kuningas (tai prinssi)
kuu ja tähdet	kuningatar (tai prinsessa)
vuori	linna
nuotio	aarreakku
kuusi	avain
omenapuu	jalokivikoru
kukka	lohikäärme
sieni	miekka
kettu	kilpi
hevonen	viikinkilaiva

jänis	metsänpeikko
orava	peikon talo (tai muu satutalo)
perhonen	
kala	
hämähäkki	

Jotkin korteista muodostavat tarinallisia pareja, kuten:

kuningas / prinssi **ja** kuningatar / prinsessa, tai
miekka **ja** kilpi.

Korttien aiheista voi löytää myös tarinallista jatkumoa, kuten:

avain --> aarrearkku, tai
 aarrearkku --> jalokivikoru
 avain --> peikon talo, tai
 metsänpeikko --> peikon talo

6 Johdanto Satukansioon

Sanataideoppaan liitteenä oleva satukansio sisältää seitsemän kirjoittamaani satua. Ne on kirjoitettu talven 2015 ja alkusyksyn 2015 välisenä aikana. Tarinat ovat lyhyitä ja ne soveltuvat hyvin luettaviksi tai kerrottaviksi esimerkiksi aamupiireissä. Jokainen satu on varustettu asiasanoilla, joiden tarkoitus on kertoa tarkemmin mihin aiheisiin ja teemoihin tarinat liittyvät. Asiasanoista on koottu kansion loppuun hakemisto. Kolme saduista muodostavat vuodenaikojen (kevät, kesä, syksy) mukaisesti jatkuvan trilogian: *Valkovuokko ja sinivuokko*, *Merenneidon lahja* ja *Syysstu*. Niissä kaikissa on

sama päähenkilö, Aatos. Yhdessä tarinassa päähenkilönä on tyttö, *Elokuun sadun* Aava. Häntä voi ajatella Aatoksen vastinpariksi.

Rohkeasti vain kirjoittamaan omiakin satuja ja tarinoita!

7 Miten tarina jatkuu

Seuraavassa joitain kehittämisideoita joita voisi käyttää ja soveltaa kehitettäessä edelleen Uittamon päiväkodin sanataideosaamista.

1) Vuorovaikutuskerronta

Vuorovaikutuskerronnan idea on siinä, että lapsi ja aikuinen kertovat tarinaa vuorotellen. Tässä menetelmässä lapsen ja aikuisen vuorovaikutus on tärkeämpää kuin lopputulos. Lasta voi innostaa aikuisen osallistuminen tarinaan. Tarinasta tulee yhteisesti koettu ja jaettu. Sadutuksesta menetelmä eroaa aikuisen erilaisen roolin kautta. Menetelmä soveltuu mielestäni erityisen hyvin kasvatuskumppanuuden alueelle. Jos ideaa markkinoi lasten vanhemmille täytyisi sen toteuttamisohjeiksi saada konkretiaa, kuten esimerkkitarinan tai kuvia joita käyttää apuna. Kokeilin menetelmää Kaisloissa kolmen lapsen kanssa. Tarinoista tuli hauskoja.

2) Sadutus ja draama prosessityöskentelynä

Sadutuksesta ja draamatyöskentelystä olisi mahdollista rakentaa laajempia kokonaisuuksia, jolloin samaa aihetta voisi käsitellä usealla eri tavalla.

Opinnäytetyön tietoperustaa käsitellessäni viittasin sadutuksen yhteydessä sen mahdollistamaan prosessityöskentelyyn (ks. kehittämistyön raportti luku 3.5). Käytännönläheinen kirja sadutuksesta ja draamasta prosessityöskentelynä on:

Riika Kotka: *Tarinat tunteiden tulkkina – Toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta*

Teos sisältää varhaiskasvatukseen soveltuvia draamaharjoituksia, joiden kautta voidaan käsitellä lasten kokemia negatiivisia tunteita. Draama on keino etäännyttää lasta hämmentävät asiat, jolloin niitä voidaan tarkastella välimatkan päästä. Erilaisten tunteiden tunnistaminen voi helpottua draaman myötävaikutuksella. Draamassa otetaan rooleja, mikä voi auttaa lasta kääntämään katseen omasta itsestä toiseen ihmiseen ja opettaa näin empatiaa.

Miten toteuttaa käytännössä tämänkaltaista työskentelyä?

Tarinat tunteiden tulkkina sisältää 21 draamaharjoitusta, jotka käsittelevät erilaisia lapsen kokemia tunteita. Jokainen draamaharjoitus sisältää työskentelyvaiheet virittäytymisestä lopetukseen. Draamaharjoitukseen sisältyvät sadut ovat eri maista lähtöisin, mikä mahdollistaa monikulttuurisuuden käsittelemisen draaman työstämisessä. Kirjassa käsiteltävät tunteet ovat: myötätunto, ahdistus, pelko, viha, häpeä, pettymys ja rakkaus.

Kirjaa voi käyttää inspiraation aiheena ja käytännöllisenä työkaluna jonka pohjalta voi kehittää omia draamakokonaisuuksia. Susiniitynkadun käsinuket kaipaavat enemmän käyttöä!

3) Osallistuva tarinankerronta

Tarinankerrontaa käsittelevässä teorialuvussa (kehittämistyön raportti, luku 3.6) erotin toisistaan esittävän ja osallistavan tarinankerronnan. Harjoittelu aikana toteuttamani kuusi tarinankerrontahetkeä lukeutuivat perinteiseen esittävään tarinankerrontaan, jossa olin valmistellut esityksen jota lapset kuuntelivat paikallaan.

Lapsia osallistavaa kerrontatapaa voisi kehittää. Lapset voisivat työstää tarinaa työpajatyypissä työskentelyssä pienryhmissä, esimerkiksi siten että lapset pääsisivät jatkamaan valmista tarinaa tai kehittämään aivan omaa. Tämän menetelmän toimivuutta voisi kokeilla isompien lasten, kuten eskareitten kanssa. Valmistamiani tarinankerrontakortteja voisi käyttää tässä apuna esimerkiksi siten, että lapsi voisi valita kortin josta voisi kertoa tarinaa muiden lasten kuunnellessa. Jos sanallinen esittäminen tuntuu lapsesta

vaikealta hän voisi vaihtoehtoisesti esittää tarinansa sanattomasti esimerkiksi pantomiimina.

LÄHTEET

Bettelheim, B. 1982. Satujen lumous: merkitys ja arvo. Helsinki: WSOY. (Alk. The uses of enchantment: the meaning and importance of fairy tales, 1975.)

Karlsson, L. 2014. Sadutus: avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kotka, M. 2011. Tarinat tunteiden tulkkina. Toiminnallisia ideoita satujen ja draaman maailmasta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Polari, T. 2001. Turun Steiner-päiväkodin esikoulutarinat. Steinerpedagogisen esiopetuksen täydennyskoulutus 2000 – 2001. Snellman-korkeakoulu.

Satukansio

Tämä satukansio sisältää sadut:

Valkovuokko ja sinivuokko – kevätsatu

Merenneidon lahja

Syysstu

Satu Kuningas Aurinkoisesta ja hänen kolmesta pojastaan

Elokuun satu

Susiniityn tarina

Harri-huuhkaja ja Vaakku-varis – ystävänäpäivän satu

Valkovuokko sinivuokko ja – kevätsatu

Asiasanat: Aatos, kevät, äitienpäivä, ihmesadut

Aatos oli metsässä kävelemässä. Hän ajatteli kerätä äidille sini- ja valkovuokkoja sillä äitienpäivä lähestyi. Aatos käveli pitkän matkan mutta ei nähnyt yhtä ainutta kukkaa, näkyi vain puita ja puissa asuvia eläimiä. Yhden oravan häntä heilahti läheisessä puussa. Hän käveli kauemmas ja kauemmas. Täällä päin metsää hän ei ollut koskaan ollut, metsä näytti oudolta ja puut suuremmilta. Silloin hän näki suuren kiven ja sen vieressä yhden valkovuokon. Se olikin oikein kaunis.

Juuri kun Aatos oli poiminut valkovuokon ja oli laittamassa sitä laukkuunsa kukka puhkesi puhumaan: "En ole oikeasti valkovuokko." Aatos luuli että oli kuullut väärin, ehkä tuuli oli vain humissut ja hän oli luullut kuulevansa sanat. Eiväthän kukat osaa puhua! Aatos oli uudestaan laittamassa kukkaa laukkuunsa. Taas kuului ääni: "En ole oikeasti valkovuokko, olen satumaan prinsessa. Ilkeä noita on lumonnut minut tällaiseksi." Nyt Aatos uskoi että kukka tosiaan puhui. Hän katsoi valkovuokkoa. Oli aivan kuin sillä olisi ollut kasvot.

"Ota minut mukaasi mutta älä vie kotiisi maljakkoon, meidän täytyy etsiä metsän toiselta puolelta sinivuokko. Mutta ei hän oikeasti ole sinivuokko, hänetkin on lumottu ja hän on oikeasti prinssi. Asumme prinssin kanssa samassa linnassa satumaassa. Kun olet löytänyt myös prinssin, täytyy sinun vielä etsiä metsän keskellä oleva salainen lähde ja kaataa sen vettä kolme kertaa päällemme. Vain lähteen ihmeellinen vesi pystyy murtamaan noidan lumouksen."

Aatos ihmetteli valkovuokon kertomusta, mutta ajatteli että ehkä se olikin totta. Silloin aikaa ei ollut hukattavana. Prinsessa ja prinssi oli pelastettava!

Aatos lähti matkaan pitäen valkovuokkoa toisessa kädessään. He tulivat synkkään metsään. Joka puolella oli suuren suuria puita, joiden rungoissa kasvoi sammalta. Puut olivat varmasti ikivanhoja. Polku kiemurteli metsässä, kohta he tulivat tien risteykseen. Toinen tie kääntyi vasemmalle, toinen jatkui suoraan eteen päin. Aatos ihmetteli kumpaa polkua hänen tuli lähteä seuraamaan. Vasemmalla puolella oleva polku näytti helppokulkuiselta ja houkuttevalta kun taas edessä oleva polku oli puun juurista muhkurainen. Aatos ajatteli että olisi mukava lähteä kulkemaan helppoa tietä. Hän oli jo kääntymässä vasemmalle. Silloin valkovuokko puhui. Älä käänny vasemmalle! Se polku vie noidan mökille, noita on tarkoituksella tehnyt polun helppokulkuiseksi jotta moni lankeaisi ansaan. Jos noita löytää sinut, hän lumoo sinutkin. Jos haluat löytää sinivuokoksi muuttuneen prinssin, täytyy sinun kulkea suoraan eteenpäin.

Aatos jatkoi tietä suoraan eteen päin. Hän meinasi monta kertaa kompastua polun ylittäviin puun juuriin. Lopulta eteen tuli niin leveä ja kovasti virtaava joki, että Aatos ajatteli

ettei sitä voi mitenkään ylittää. Hän koetti sormellaan vettä, se oli jääkylmää. Aatos mietti jo että täytyisikö hänen nyt kääntyä takaisin. Silloin valkovuokko puhui. Kävele tuohon suuntaan niin löydät joen yli kaatuneen puunrungon, sitä pitkin kävelemällä voit ylittää joen turvallisesti ja kastumatta. Aatos löysi puunrungon ja käveli sen runkoa pitkin joen toiselle puolelle.

Ilta alkoi jo hämärtää. Aatosta alkoi väsyttää. Hän ajatteli että nyt täytyisi nukkua ja jatkaa etsintää aamulla. Hän oli jo asettumassa makuulle kuusen juureen. Silloin valkovuokko puhui. Älä jää tähän paikkaan nukkumaan. Kiiruhda. Prinssi täytyy löytää ennen auringonlaskua, muutoin hän menettää toivonsa jos joutuu odottamaan yksin koko pitkän ja pimeän yön.

Aatos jatkoi urheasti matkaa vaikka väsymys painoi silmissä. Valkovuokko rohkaisi häntä välillä: ei ole enää pitkä matka, ei ole enää pitkä matka. Lopulta Aatos näki suuren kiven. Sininen kasvi kasvoi sen vieressä. Se oli kuin olikin hänen etsimänsä sinivuokko!

Aatos poimi sinivuokon ja laittoi sen kämmenelleen valkovuokon viereen. Sinivuokko puhui: "Nyt olet löytänyt meidät molemmat, suuri kiitos sinulle. Nyt sinun täytyy vielä etsiä metsän keskeltä salainen lähde, jotta voisit murtaa lumouksen. Kiiruhda matkaan."

Yö oli melkein ovella, oli jo pilkkopimeää eikä Aatos olisi ikinä löytänyt lähteen luolleivät valkovuokko ja sinivuokko olisi vuorotellen neuvoneet häntä matkalla. Aurinko oli laskenut mutta himmeä kuun valo valaisi taivasta. Lopulta hän löysi salaisen lähteen metsän keskeltä. Aatos otti kuun valossa lähteen vettä kämmenelleen ja kaatoi sitä molempien kukkien päälle kolme kertaa.

Samassa tapahtui ihme. Hänen edessään seisoivat prinssi ja prinsessa. Prinssillä oli tummat ja prinsessalla vaaleat hiukset, molemmilla oli kruunu päässä. Kiitos kun mursit lumouksen ja vapautit meidät! he sanoivat yhteen ääneen. Kutsumme sinut juhliin satumaan linnaan, seuraa meitä. Niin Aatos pääsi linnaan suurenmoisiin juhliin, jossa oli tarjottavana jos jonkinlaisia herkkuja. Hän tapasi siellä myös linnan kuninkaan, joka oli prinssin ja prinsessan isä, ja kuningattaren joka oli heidän äitinsä.

Seuraavana päivänä Aatos palasi satumaasta takaisin oman äidin ja isän luo. Hänellä ei ollut tuomisinaan valko- eikä sinivuokkoa mutta sen sijaan hän kertoi heille ihmeellisen tarinan!

Merenneidon lahja

Asiasanat: Aatos, kesä, merenranta, merenneidot ja merihirviöt, ihmesadut

Aatos oli kävelemässä meren rannalla. Oli kesäloman loppu ja päivä oli lämmin, melkein helteinen. Keskipäivän aurinko kurkisti välillä pilvien välistä. Välillä tuuli niin ettei ollut liian kuuma. Aatos kahlasi polvia myöten vedessä. Sen jälkeen hän tuli takaisin hiekalle, jolloin kaikki hiekka tarttui hänen jalkoihinsa. Rannalta löytyi simpukankuoria. Hän keräsi niitä ja laittoi taskuihinsa.

Aatos löysi varjoisan paikan kallion varjosta. Hän ajatteli että olisi mukava nukkua lyhyet päiväunet siinä. Aatos otti repustaan viltin ja asettui makuulle kallion viereen. Hän nukahti oitis. Uneen vajottuaan hän kuuli rannalta kallion takaa äänen, aivan kuin joku olisi itkenyt. Hän kiersi kallion ja kurkisti sen taakse.

Ja siellä hän näki ihan oikean merenneidon! Merenneidolla oli kalan pyrstö, muutoin hän näytti kauniilta neidolta jolla oli pitkät vaaleat hiukset. Aatos tuli lähemmäksi jolloin merenneito huomasi tulijan.

"Olen kadottanut kaikkein kauneimman helmikaulakoruni", merenneito sanoi. " Eilen olin uimassa ja jätin korun kalliolle. Kun palasin uimasta, joku oli vienyt ja varastanut sen. Voitko auttaa löytämään sen? Ehkä merihiisi on sen ottanut. Hän on aina niin ilkeä."

Aatos sanoi että hän voisi auttaa helmikorun etsimisessä vaikka häntä vähän epäilyttikin miten pelottava otus merihiisi olisi.

"Kun kävelet rantaa tuohon suuntaan, löydät vanhan laivanhylvyn, luulen että merihiisi pitää siellä majaa", merenneito sanoi.

Aatos lähti matkaan. Käveltyään jonkin matkaa hän löysikin vanhan haaksirikkoutuneen purjelaivan. Olikohan se joskus ollut merirosvolaiva? Hän kiipesi laivan kannelle. Laivan lankut natisivat ja narisivat kun hän käveli niiden päällä. Hän löysi oven laivan kajuuttaan. Olikohan merihiisi oven takana? Aatos päätti avata oven varovasti, niin että hän voisi hiippailla sisään merihiiden huomaamatta. Pahaksi onneksi vanhan oven saranat olivat niin ruosteessa että ovi narisi valittavalla äänellä avautuessaan.

"Kuka siellä", kuului möreä ääni.

Aatos ajatteli jo pitäisikö hänen juosta pakoon. Hän kuitenkin rohkaisi mielensä ja astui sisään huoneeseen. Hän näki ison ja ilkeän näköisen merihiiden istuvan huoneen perällä järsien kalan ruotoa. Merihiidellä oli vain yksi silmä ja sillä se mulkoili ympärilleen. Kaulassaan sillä oli helmikaulakoru, jonka Aatos arvasi olevan merenneidon omaisuutta. Se ei sopinut yhtään merihiiden rumaan kaulaan.

"Anteeksi jos häiritsen ruokailuasi, mutta oletkohan ottanut tuon helmikaulakorun tässä lähellä asustavalta merenneidolta. Sinun pitäisi palauttaa koru takaisin hänelle."

"Hah, nyt se on minun", vastasi merihiisi. "Löysin sen kalliolta ja päätin ottaa, koska merenneitoa tai ketään muutakaan näkynyt missään. Olisi pitänyt parempaa huolta omastaan."

"Kyllä sinun pitäisi se palauttaa. Merenneito on hyvin onneton."

Merihiisi tuumi hetken. Sitten se sanoi: "Tehdään vaihtokaupat. Voin antaa kaulakorun jos saan tilalle jotain muuta mikä miellyttää minua."

Mikähän merihiittä miellyttäisi? Aatos mielti ja kaivoi taskustaan simpukankuoria tarjoten niitä vaihtokaupaksi.

"Ei kelpaa", merihiisi tuhahti, "noita minulla on ennestään jo vaikka kuinka paljon."

Aatos otti toisesta taskusta evääksi ottamansa omenan ja tarjosi sitä.

"Ei kelpaa", merihiisi pärskähti, "en pidä omenoista. Haluan jotain KIILTÄVÄÄ, yhtä kiiltävää kuin tämä helmikoru."

Aatoksen ei auttanut muu kuin lähteä merihiiden luota tyhjin käsin. Hän ei uskaltaisi ainakaan alkaa tapella niin ison ja hirmuisen otuksen kanssa. Aatos lähti kuljeksimaan merenrantaa mutta hän ei lähtenyt sinne suuntaan missä merenneito oli. Hänen täytyi löytää jotain mistä merihiisi pitäisi, jotain kiiltävää. Aatos katseli tarkkaavaisesti mitä kaikkea rannan hiekalla oli. Lisää simpukankuoria, merilevää, kauniita kiviä mutta ei tarpeeksi kiiltäviä.

Silloin hän näki jotain mikä kiilteli auringon valossa. Mikähän se mahtoi olla? Se oli rikkinäinen peili, jonka lasipinta oli säröillä. Mitähän merihiisi pitäisi tästä? Aatos ajatteli ja otti peilin maasta. Oli se ainakin kiiltävä auringon valon osuessa siihen.

Hän palasi peili mukanaan merihiiden luo. Hän näytti peiliä hiidelle. Kajuutan rikkinäisestä katosta huoneeseen tulviva auringonvalo osui peiliin niin että se kiilteli kovasti.

"Se KIILTÄÄ, anna tänne heti", merihiisi sanoi ahneella äänellä. Aatos antoi peilin hiidelle ja tämä katsoi peilistä omaa kuvajaistaan.

"Ohoh, olenpa minä komea, komea, KOMEA", merihiisi sanoi omahyväisellä äänellä. Se ei tainnut välittää siitä että peilin pinta oli säröillä.

Aatos sai vaihtokaupassa merenneidon helmikaulakorun takaisin. Merihiisi oli niin tyytyväinen, että kutsui Aatoksen vielä syömään illallista kanssaan. Aatos kuitenkin kieltäytyi kohteliaasti. Hän ajatteli että merihiidellä ei varmaankaan olisi mitään hyvänmakuista syötävää tarjolla, ja ehkä merihiisi tulisi illallisen aikana myös toisiin aatoksiin ja haluaisi pitää itsellään sekä peilin että merenneidon korun. Parempi lähteä hyvän sään aikana, Aatos päätti järkevästi.

Hän palasi juoksujalkaa merenneidon luokse ja palautti tälle helmikaulakorun.

"Oi, kiitos että palautit sen", merenneito sanoi. "Et tiedäkään kuinka kallisarvoinen ja tärkeä se on minulle. Palkinnoksi siitä että sain korun takaisin saat yhden kullanhoidtoisista

hiuksistani. Niin merenneito leikkasi yhden suortuvan otsaltaan ja ojensi sen Aatokselle. Sitten merenneito sanoi "heippa" ja hypähti kalliolta sukeltaen meren syvyyksiin.

Silloin Aatos heräsi ja huomasi makaavansa viltin päällä kallion varjossa. Oliko se kaikki ollut unta? hän ihmetteli nousten ylös hiekalta. Silloin hän huomasi pitelevänsä kämmenellään ihmeellistä auringossa kimaltelevaa hiusta!

Syysatu

Asiasanat: Aatos, syksy, sienet, peikot ja haltiat, ihmesadut

Syksy oli tullut. Aatos ihaili puita metsässä. Puut olivat saaneet ihanan väriloiston: oli keltaista, oranssia, punaista ja punaisenruskeaa. Ihaillessaan syksyistä luontoa hän huomasi maassa jalanjäljet. Aamulla oli satanut ja jalanjäljet näkyivät maassa hyvin. Kenenköhän ne olivat, olivatkohan ne jonkun eläimen? Aatos lähti uteliaisuudesta seuraamaan jalanjälkiä, ne menivät aina vain syvemmälle metsään.

Hän kulki ja kulki eteenpäin jalanjälkiä seuraten. Kuinka ollakaan hän näki kohta edessään pienen metsänpeikon, joka oli istahtanut suuren kuusen juurelle. Peikolla oli punaiset, hieman takkuiset hiukset ja päällään sillä oli vihreä nuttu. Se näytti hyvin onnettomalta. Peikko huomasi Aatoksen ja nousi pystyyn pelästyneenä. Aatos kysyi rauhallisella äänellä miksi peikko näytti onnettomalta, oliko se loukannut itsensä.

Peikko puisteli päätään ja sanoi ettei se ollut loukkaantunut. Peikko kertoi että hän oli etsimässä lääketta peikkomuorille. Peikkomuorilla oli huono näkö ja se oli vahingossa kerännyt myrkkysienen metsästä, paistanut pannulla ja syönyt sen. Peikkomuorilla oli nyt huono olo, maha oli kipeä ja kuume noussut kovasti. Muori oli sanonut että peikon täytyisi löytää metsästä taikayrtti, joka voisi parantaa vaivan. Peikko oli etsinyt jo kauan aikaa metsästä taikayrttiä mutta ei ollut kuitenkaan sellaista löytänyt.

Aatos sanoi että hän voisi auttaa peikkoa löytämään taikayrtin. He lähtivät yhdessä matkaan. Peikko oli Aatokselle kiitollinen ja sanoi, että kun oli kaksi silmäparia etsimässä yhden sijasta niin taikayrttikin löytyisi varmasti helpommin.

Mutta kumpikaan heistä ei tiennyt miltä taikayrtti näytti, peikkomuorikaan ei ollut sitä kertonut, ehkä hänkään ei tiennyt. He kulkivat metsässä ja näkivät erilaisia kasveja ja puita mutta yhtään taikayrttiä he eivät nähneet. Mikä nyt neuvoksi?

Silloin peikko sanoi epävarmasti: "Ehkä metsänhaltia voisi tietää mistä taikayrtin löytää, voisimmehan ainakin kysyä häneltä. Metsänhaltian pitäisi asustella tässä aivan lähellä."

Aatos ei ollut kuullutkaan että metsässä asusti myös metsänhaltia, mutta eihän hän ollut tiennyt sitäkään, että siellä asusti peikko ja peikkomuori. He tulivat suuren puun juurelle, jonka lehdet olivat punaisen ja keltaisen kirjavat. "Tämä on metsänhaltian puu", peikko sanoi. Peikko otti maasta kävyn ja heitti sen ylös kohti puun latvusta. Puusta ei kuulunut mitään. Peikko otti toisen ja kolmannen kävyn ja heitti nekin puun latvusta kohden. Silloin kuului puusta rasahdus ja kohta siellä näkyi liikettä. Puun runkoa laskeutui metsänhaltia! Sillä oli vihreistä lehdistä tehty puku, sen iho näytti kaarnamaiselta, aivan kuin puiden kaarnalta. Metsänhaltia tapitti vihreillä silmillään tulijoita, sen katse leiskui suuttumuksesta.

"Olin juuri nukkumassa päiväunia. Ei ole mukavaa keskeyttää päiväunia kun joku häiriikkö heittää kävyllä suoraan nenään!"

"Anteeksi kovasti", peikko sanoi, "mutta nyt on hätätilanne. Peikkomuori on kipeä syötyään vahingossa myrkkysienen ja meidän pitäisi löytää taikayrtti joka parantaisi hänet. Tiedätkö sinä mistä taikayrtin löytää?"

Metsänhaltia sanoi kopeasti: "Ei niitä tarvitse etsiä, minä olen kerännyt niitä montakin, kaikki jotka metsästä löytyy, mutta miksi antaisin niitä sellaisille jotka heittävät nenään kävyllä ja herättävät päiväunilta. Ja millaisilta päiväunilta! Olin juuri näkemässä unta uudesta ihanasta syyspuvustani. Olen aivan kyllästynyt tähän vihreistä lehdistä tehtyyn pukuun jota olen käyttänyt koko kesän."

Hetken kuluttua kun ensisuuttumus oli mennyt ohitse, sanoi metsänhaltia vähän ystävällisemmällä äänellä: "Jos keräätte minulle puista pudonneita lehtiä uutta syyspukuani varten voisin kenties lahjoittaa yhden taikayrteistäni. Mutta muistakaa että lehtien tulee olla kauniita, sillä puvustakin tulee kaunis."

Peikko ja Aatos suostuivat metsänhaltian suunnitelmaan. He kiertelivät metsässä ja keräsivät maasta kaikkein kauneimmat syksyn lehdet. Lehdet olivat keltaisia, oransseja, punaisia ja punaisenruskeita, monissa oli eri värejä sekaisin kuin maalisiveltimellä huiskittuna. Lehdet olivat eri kokoisia ja muodoltaan eri näköisiä. Aatos piti erityisesti vaahteranlehdistä, hän etsi vaahterapuita ja keräsi niiden lehtiä paljon. Peikkokin keräsi ahkerasti lehtiä. Kohta molemmilla oli syli täynnä värikkään kirjavia syksyn lehtiä.

He palasivat metsänhaltian luo. Metsänhaltia katsoi lehtisaalista huolellisesti. Se nyppi pois muutaman mielestään huonomman lehden ja loput se kuljetti ylös puuhun jossa se asusti. Metsänhaltia toi vastalahjaksi peikolle taikayrtin. Taikayrtissä oli ihmeelliset kullan ja hopean kimaltavat lehdet.

"Saatte tämän kiitokseksi työstänne. Tulkaa joskus katsomaan minua kun olen saanut syyspukuni valmiiksi."

Peikko ja Aatos kiittivät metsänhaltiaa ja lupasivat tulla käymään myöhemmin syksyllä. Sitten he kiiruhtivat peikkomuorin mökille taikayrtti mukanaan. Muori makasi sängyllä voipuneen ja sairaan näköisenä. Peikko tuli vuoteen viereen taikayrtti kämmenellään.

"Kiehauta vettä kattilassa ja laita taikayrtti kiehuvaan veteen", peikkomuori sanoi. "Kaada sen jälkeen vesi kuppiin ja tuo se minulle, nopeasti!"

Peikko teki niin kuin peikkomuori oli käskennyt. Taikayrtistä tehty liemi tuntuikin auttavan peikkomuorin vaivaan ja kohta tämä nousi istumaan vuoteen reunalle. Peikko esitteli Aatoksen peikkomuorille ja kertoi heidän seikkailustaan, kuinka he olivat tavanneet metsänhaltian ja kuinka he olivat onnistuneet saamaan tältä taikayrtin.

Peikkomuori kuunteli kertomusta korvatarkkana. Kohta hän oli niin hyvässä kunnossa, että nousi ylös sängyltä ja meni keittiöön tekemään sienimuhennosta.

"Ovathan nämä sienet varmasti syötäviä?" peikkomuori kysyi peikolta epävarmasti ja näytti sieniä. Siinä oli tatteja, kanttarelleja, vahveroita ja muutama rousku.

"Hyviä ja syötäviä ovat kaikki", peikko vakuutti. "Mutta muori-hyvä, sinun pitäisi kyllä hankkia silmälasit, jotta näkisit seuraavalla kerralla paremmin kun keräät metsästä sieniä. Ettet taas keräisi kärpässieniä muitten sienien joukkoon!"

Peikkomuori lupasikin ostaa silmälasit silmälasikaupasta, joka oli kaupungissa. Yleensä peikot eivät poistu metsästä ja tule kaupunkiin ihmisten ilmoille mutta joskus ne saattavat tulla jos asia on tärkeä.

Satu Kuningas Aurinkoisesta ja hänen kolmesta pojastaan

Asiasanat: kuningas, satuvaltakunta, ilmansuunnat, perinnesadut

Olipa kerran Etelän maassa valtakunta, jonka kuninkaana oli Kuningas Aurinkoinen. Hänellä oli puolisonaan Kuningatar Aurinkoinen. Heillä oli kolme poikaa, vanhin, keskimäinen ja nuorin. Valtakunta oli rikas ja sen asukkaat onnellisia. Pahaksi onneksi oli käynyt niin, että valtakunnassa satoi aina vain, oli satanut melkein vuoden yhtäjaksoisesti. Kukaan ei tiennyt miksi satoi, mikä toi aina uusia sadepilviä lännestä. Kuningas oli usein synkkä ja pahantuulinen.

Missä aurinko on? Kuningas Aurinkoisen kuultiin usein huokailevan iltaisin. Mutta aurinkoa ei vain näkynyt. Kuningas kutsui kokoon neuvonpidon, johon saapuivat valtakunnan kaikki kreivit ja ministerit. Kuningas kysyi heiltä neuvoa valtakunnan onnettomaan tilaan. Kreivit ja ministerit kuitenkin vain puistelivat ja pyörittelivät päätään, eivät he tienneet ongelmaan ratkaisua. Sanoivat vain että odottaa piti, tai että kenties huomenna olisi toisin.

Kuningas päätti laittaa pojat aurinkoa etsimään. Kuningas kutsui kolme poikaansa luokseen ja antoi heille tehtävän: "Lähtekää etsimään Aurinkoa. Se joka ensimmäisenä löytää auringon ja tuo sen minulle valaisemaan vanhuuteni päiviä saa palkinnokseen prinsessan ja puolet Etelän valtakuntaa."

Pojat lähtivätkin heti matkaan. Vanhin heistä lähti pohjoiseen. Hän lähti reippain askelin. Mitä pohjoisemmaksi hän tuli sitä kylmemmäksi ilma muuttui. Sade jatkui ja muuttui kohta lumeksi. Vanhin poika laittoi kaikki mukaansa ottamansa vaatteet päälleen ja silti hänellä oli kylmä. Tuli ilta. Hän löysi tien varrelta talon, jonka savupiipusta leijaili savua. Hän kysyi talon asukkailta olivatko he nähneet aurinkoa. He pudistelivat päätään. Oli satanut lunta melkein vuoden, he sanoivat. Kaikki aika meni siihen kun piti lapioida lumikinoksia pois talon edestä. Vanhin poika jatkoi matkaa pohjoiseen. Kohta hän huomasi joutuneensa lumimyräkän keskelle ja päätti, että oli parempi palata kotiin tyhjin käsin.

Keskimmäinen poika valitsi tien, joka vei länttä kohti. Hän lähti reippain askelin. Mitä lännemmäksi hän tuli sitä tuulisemmaksi ilma muuttui. Sade piiskasi häntä kasvoihin ja tuuli puhalsi häntä vasten. Hän löysi talon, jonne poikkesi sadetta ja tuulta pitämään. Hän kysyi talon asukkailta olivatko he nähneet aurinkoa. He pudistelivat päätään, täälläkin oli satanut jo melkein vuoden, ja tuuli koko ajan lännestä. Aina kun ulos meni, tuulenpuuska vei mukanaan jonkin vaatekappaleen, milloin hatun, milloin käsineen, milloin kaulahuivin. Keskimmäinen poika jatkoi matkaa länttä kohti. Hän huomasi tulleen meren rantaan. Sadepilvet vyöryivät toistensa ylitse ja tuuli entistä hurjemmin. Täältä ne sadepilvet siis tulevat, poika päätteli. Merta ei voinut

kuitenkaan lähteä ylittämään ja hän lähti askeltamaan takaisin kotiin alla päin. Onneksi nyt oli sentään myötätuuli koko paluumatkan ajan.

Nuorin pojista lähti itään päin. Hän lähti reippain askelin. Täältäkö aurinko löytyisi? Jonkin matkaa taivallettuaan hän löysi tien varrelta talon, jonka asukkailta kysyi olivatko he nähneet aurinkoa. Eivät hekään olleet nähneet. Kylän vanhin kuitenkin sanoi: "Täältä itään on korkea vuori, Idän vuori, jonka huippu on pilvien yläpuolella. Kenties löydät ratkaisun sieltä, sadepilvien päältä, jos vain olet tarpeeksi rohkea kiivetäksesi vuorelle."

Nuorin poika kiitti neuvosta ja jatkoi matkaansa. Hän näkikin jonkin matkaa kuljettuaan edessään kohoavan suuren vuoren ja lähti kiipeämään sen rinnettä ylös. Hän tuli niin korkealle että tavoitti sadepilvet, hän oli nyt samalla korkeudella kuin ne. Oli aivan kuin olisi kävellyt sumussa, ei nähnyt kauas eteensä. Hän katsoi tarkasti polkua jalkojensa juuressa ettei eksyisi kävellessään. Polku kiemurteli vuoren rinnettä yhä ylemmäs. Huh, olipa huipulle pitkä matka. Lopulta hän tuli niin korkealle että sumu hälveni, hän oli tullut pilvien yläpuolelle.

Ja silloin hän näki kirkkaan tähtitaivaan, yö oli tullut. Poika oli riemuissaan. Täällä korkealla ei satanut. Hän näki täysikuun nousevan. Nyt kun vielä aurinko ilmestyisi aamun tullessa ja sadepilvet menisivät menojaan. Hän etsi sopivan paikan, otti makuupussin esille repustaan ja päätti alkaa nukkumaan, aamunkoittoon olisi vielä aikaa. Uni ei kuitenkaan meinannut tulla silmään, hän katseli tähtikuvioita päänsä päällä. Oli erinäköisiä kuvioita, jotkin tähdet olivat kirkkaampia kuin toiset. Olipa niitä mukava katsella. Oli aivan kuin yksi tähdistä olisi iskenyt hänelle silmää, välillä se himmeni, välillä kirkastui taas.

Lopulta poika oli niin väsynyt että nukahti.

Ja hän heräsi aamuauringon valoon. Punertava hohde nousi idästä. Aurinko oli vihdoinkin tullut! Hän nousi ylös, pomppi ja riemuitsi nousevan auringon edessä. Tätä hän ja koko valtakunta olivat odottaneet pitkän, pitkän ajan. Hän katsoi alas ja huomasi että kaikki sadepilvet olivat menneet menojaan. Ilma oli kirkas ja näki kauas. Hän näki isänsä linnan kaukana lännen ja etelän suunnassa, aamuaurinko valaisi sen torneja. Hän lähti paluumatkalle onnellisena, kiveltä kivelle hyppien.

Kun hän saapui linnaan oli aurinko yltänyt hänen päänsä yläpuolelle. Oli keskipäivän hetki. Kuningas Aurinkoinen, Kuningatar Aurinkoinen ja hänen kaksi vanhempaa veljeään olivat häntä vastassa linnan portilla.

"Toit minulle Auringon takaisin", kuningas sanoi. Ja nyt hänen kasvonsa loistivat kuin aurinko, synkkyys oli kadonnut kuninkaan kasvoilta.

Linnassa pidettiin juhlat, jotka jatkuivat auringonlaskuun saakka. Viimein tuli yö ja kaikki tiesivät nukkumaan menessään, että aurinko nousisi taas seuraavana aamuna.

Elokuun satu

Asiasanat: metsä, yksinäisyys, ystävyys

Tänä kesänä oli tullut paljon mustikoita. Aava oli ollut kesän aikana monta kertaa mustikassa äitinsä ja isänsä kanssa ja aina he olivat saaneet poimituiksi monet kipot ja astiat täyteen tummansinisiä marjoja. Niitä saattoi syödä ihan sellaisenaan ja niitä saattoi laittaa puuroon. Niistä voitiin tehdä myös mustikkamehua ja -hillaa, Aava tiesi.

Aava oli kerran metsässä yksin kävelemässä. Hän oli saanut luvan mennä metsään yksin kunhan ei lähtisi omin tein liian kauaksi.

"Metsässä kulkee vanha puuaita, älä mene sen takaisille maille", oli äiti varoittanut.

Aurinko paistoi ja Aava poimi mustikoita kippoonsa. Kohta hän näki edessään vanhan puuaidan ja katsoi sen yli. Olivatpa mustikat suuria ja kauniita sen toisella puolella! Aava ajatteli että hän voisi mennä vähän matkaa aidan toisellekin puolelle vaikka se oli häneltä kielletty. Hän voisi poimia ihan muutaman mustikan sieltä, niin että hän saisi kipponsa täyteen.

Aava sai kerättyä kipponsa täyteen ja laittoi siihen kannen kiinni jotta yksikään marja ei vahingossa putoaisi maahan. Hän jäi vielä vähäksi aikaa syömään mustikoita. Ne olivat makeita ja hyvän makuisia. Hän söi niin paljon että ei olisi jaksanut yhtään enempää. Nyt on aika palata, hän päätti.

Aava katsoi ympärilleen missä puinen aita oli. Sitä ei näkynytkään missään. Puita oli joka puolella, korkeita mäntyjä. Mutta ne kaikki näyttivät samanlaisilta. Missähän hän oikein oli.

Silloin hän näki polun edessään. Ehkä polku johtaisi aidan luo, Aava ajatteli ja lähti seuraamaan sitä marjakippo kädessään.

Metsä synkkeni. Mäntymetsä vaihtui tiheäksi kuusikoksi. Tuli hämäämpää, ja tuntui aivan siltä kuin olisi jo ilta, sillä auringonvalo ei päässyt kunnolla paistamaan tiheiden kuusenoksien lävitse. Polku kuitenkin näkyi selvänä hänen jalkojensa juuressa, näytti kuin joku olisi lakaissut siltä kuusenneulasia ja käpyjä vastikään. Jos hän löytäisi tämän polun lakaisijan hän voisi kysyä tältä neuvoa kuinka löytäisi takaisin kotiin.

Kohta hän tuli metsänaukealle, jonka keskellä oli eriskummallinen mökki. Mökki seiso harakanvarpaiden päälle. Kun hän lähestyi mökkiä, harakanvarpaat koukistuivat alas ja mökki oli maan tasalla. Aava rohkaisi mielensä ja kolkutti mökin ovea.

"Kuka siellä", kuului ääni sisältä.

"Olen Aava, olen eksynyt tänne metsään, ja tulini siksi tietä kysymään."

Mökin sisältä kuului kolistelua, kohta ovi avautui narahtuen.

Ovella seiso eukko, joka nojasi kävelysauvaan. Hänellä oli vihreät silmät, pitkät harmaat hiukset ja pyöreät silmälasit.

"Olen eksynyt kotoa, tiedätkö miten sinne löytää takaisin?" Aava kysyi.

"Ehkä tiedänkin, ehkä tiedänkin. Tule sisälle, näytät väsyneeltä. Olin juuri laittamassa keittoa ruoaksi, siitä riittää kahdellekin. Harvoin näillä main näkyy vieraita. Asun täällä metsän keskellä yksikseni, tai en aivan yksikseni, onhan minulla kissa."

Aavalla olikin nälkä ja hän ajatteli että voisi hyvin syödä tarjottua keittoa, vaikka äiti olikin sanonut, ettei vieraalta ihmiseltä saa ottaa jos tämä jotain tarjoaa.

Aava tuli huoneeseen joka näytti oikein kodikkaalta. Liedellä oli keitto kiehumassa, seiniä koristi kokoelma vanhoja muotokuvia, keinutuoli keinui itseksensä ja viiruturkkinen kissa kurkisteli kirjahyllyn kirjojen välistä. Kissallakin oli vihreät silmät.

Kohta he olivatkin syömässä eukon valmistamaa keittoa, joka oli tehty joistain juureksista. Se ei ollut Aavan mielestä erityisen hyvää, mutta hän ei viitsinyt sanoa siitä eukolle ettei tämä loukkaantuisi. Eukko huomasi että Aava oli laittanut tuolille viereensä mustikkakipon.

"Olet ollut mustikoita keräämässä", eukko sanoi.

"Niin olen, mutta sen vuoksi eksyinkin, keräsin niin paljon ja kävelin niin kauas. Nyt en löydä tietä takaisin kotiin."

"Et voi näin myöhään lähteä paluumatkalle. Pimeä tulee äkkiä näillä main. Jää yöksi tänne taloon, tuossa viereisessä huoneessa on mukava pieni sänky vieraita ja matkalaisia varten."

Niin Aava jäi yöksi eukon mökkiin. Hän ei meinannut saada unta. Hän mietti että kuka eukko oli, miksi hän asui yksin metsän keskellä. Keskellä yötä Aava kuuli rasahduksen toisesta huoneesta mutta ajatteli, että ehkä se oli vain talon kissa. Muutoin oli aivan hiljaista.

Aamu koitti harmaana ja sateisena. Takkaan oli sytytetty valkea ja eukko oli laittamassa aamiaista liedellä, hän oli hyväntuulinen ja lauloi itseksensä. He söivät eukon tekemää puuroa. Aava otti kipostaan mustikoita ja laittoi niitä puuron sekaan, jotta se maistuisi paremmalta.

Kun he olivat syöneet Aava sanoi, että nyt hänen täytyisi lähteä kotia kohti. Eukko kuitenkin empi ja valitteli huonoa säätä.

"Voi, voi, on huono sää ulkona. Jos lähdet nyt, kastut likomäräksi. Täällä sisällä on lämmin, takassa palaa valkea. Etkö jäisi vielä hetkeksi, niin että sade taukoaisi."

Niin Aava jäi eukon mökkiin sadetta pitämään, mutta sade vain jatkui ja jatkui. Eukko kutoi villasukkaa takan edessä. Aava leikki viiruturkkisen kissan kanssa. Iltapäivällä eukko sanoi menevänsä toimittamaan joitain omia asioitaan metsään. Mitähän asioita ne olivat? Aavaa alkoi jo vähän pelottaa eukko, niin kummalliselta tämä tuntui. Ettei vain eukko ollutkin noita-akka?

Yksin jäätyään Aava päätti kurkistaa eukon omaan huoneeseen, jos hän saisi selville kuka tämä oikein on. Huone oli kuitenkin lukossa. Olisikohan vara-avain jossain? Silloin kissa naukaisi. Se oli asettunut eteismaton päälle makaamaan. Aava kurkisti maton alle ja löysi sieltä avaimen.

Hän kiersi avainta ja tuli eukon huoneeseen. Hän löysi huoneesta päiväkirjan jota eukko oli kirjoittamassa. Aava oli oppinut juuri lukemaan mutta eukon harakanvarpaista oli vaikea saada selvää. Eukko kertoi päiväkirjassaan miten yksinäinen oli ollut. Tulisipa joku hänelle seuraa pitämään. Eilisen kohdalla oli merkintä hänestä: "Mökkiin tulla tupsahti tyttö, oli eksynyt metsään mustikkaretkellä. Saisipa hänestä seuraa päiväksi muutamaksi."

Nyt Aava tiesi että eukolla ei ollut pahat mielessä eikä tämä ollut noita-akka. Eukon paluuta odotellessa Aava leikki kissan kanssa, heitti tälle lankarullaa jonka päätä kissa kävi juosten hakemassa. Eukko palasi metsästä iltapäivällä. Sade oli silloin lakannut. Aava sanoi reippaasti eukolle: "Nyt lähdän kotia kohden, mutta voin tulla toinen kerta käymään. Tänne ei ole meidän kotoa pitkä matka ja kissan kanssa oli mukava leikkiä." Eukko ilahtui siitä että Aava oli saanut aikansa kulumaan hänen viiruturkkikissansa kanssa. "Tulisitko toisenkin kerran", hän sanoi, "se olisi oikein mukavaa. Kaipaankovasti seuraa aina välillä."

Niin eukko kertoi Aavalle mihin suuntaan tämän tuli kulkea löytääkseen takaisin kotiin. Aava palasi kotiin iloisesti vihellellen. Hän piti myös lupauksensa ja kävi seuraavalla viikolla eukon mökillä, tiekin oli nyt tuttu.

"Miau", kuului ääni. Viiruturkkikissa oli häntä ovella vastassa.

Susiniityn tarina

Asiasanat: huumori, päiväkodin lähiympäristö, eläinsadut

Olipa kerran susi, joka halusi asua oikeassa talossa. Se oli kyllästynyt asumaan pesässä jossa oli aina kosteaa ja kylmää. Muurahaiset pistelivät joka yö suden kuonoa, tämäkin riesa vielä! Olisipa oikein kunnan koti, sellainen ihmisten koti, joka olisi lämmin ja mukava ja jonne ei sataisi sisään.

Susi päätti laittaa sanomalehteen ilmoituksen. Hän kirjoitti lehteen suurin kirjaimin: "Etsitään kunnan taloa, lämmintä ja tarpeeksi isoa. Terveisin: Susihukka. Osoite: Sudenpesä, Uittamon metsä."

Susi alkoi odottaa vastausta ilmoitukseen. Kului ensimmäinen viikko. Ei tullut vastausta. Kului toinen viikko. Vieläkään ei kuulunut vastausta. Tuli kolmas viikko ja perjantaipäivä. Silloin susi sai postista kirjeen! Kirjekuoressa luki: "Susihukalle". Susi avasi kirjeen, jonka joku ihminen oli selvästi kirjoittanut.

Näin kirjeessä luki: "Voi susirukka! Eivät kunnan kodit ole susia varten. Jos haluat, voit sen sijaan tulla talon vajaan asumaan. Mutta vain jos muistat olla kiltisti, et ulvo öisin, et pelästyttä lapsia ja muistat maksaa vuokran joka kuukausi."

Susi ajatteli heti, että ei hän mihinkään vajaan muuttaisi. Se olisi kuitenkin täynnä kaikenlaista rojua: vanhoja suksia ja rikkiäisiä leluja, ja se haisisi varmasti maalille ja täpätille. Ei, vaja ei olisi yhtään parempi paikka asua kuin pesä, huonompi vain.

Susi mietti että mikä nyt neuvoksi. Ahaa, voisinkin mennä ketulta neuvoa kysymään. Ketut tietävät monia asiota, tuppaaavat joskus olemaan liiankin ovelia ja tietäväisiä. Kysynpä joka tapauksessa, jos mokoma jotain tietäisi asiasta.

Susi löysi ketun metsästä vaeltamassa ja kysyi tältä neuvoa.

"Parempi rakentaa talo itse", sanoi kettu.

"Vai itse, mutta mistä saan puuta talon rakennusaineeksi?"

"Kysy majavalta, hän on koko Uittamon ahkerin rakentaja."

Susi löysi majavan Uittamon rannalta ja kysyi tukkeja talon rakennusaineeksi.

"Totta maar, tukei on vaik kui pal, senkus otat", sanoi majava (majava puhui Turun murretta). Majava oli ahkeroinut kovasti ja se lahjoitti sudelle niin monta tukkia että niistä olisi voinut rakentaa vaikka kaksi taloa.

Susi alkoi miettiä, että vaikka puuta nyt olikin tarpeeksi, täytyisi vielä olla työkalut: saha, vasara ja nauvoja. Ilman niitä ei taloa voisi rakentaa. Kysynpä taas ketulta neuvoa, ehkä kettu tietää tähänkin pulmaan ratkaisun.

"Ei sahaa, vasaraa ja nauloja ole kuin ihmisillä", kettu sanoi, "mutta eivät he niitä sudelle anna, ehei, turha vaiva edes kysyä."

Nytpä ei kettukaan tiennyt vastausta. Susi mietti mistä saisi työkalut. Ahaa, vaja jota minulle tarjottiin asunnoksi, siellä voisi olla vaikka mitä! Susi kertoi ajatuksesta ketulle ja pyysi tätä mukaan etsintäretkelle.

"Malta vähän", kettu sanoi. "Odotetaan että tulee yö. Jos menemme päiväsaikaan vajaan, ihmiset huomaavat sen."

Yön tullen he hiippailivat hiirenhiljaa vajalle, niin hiirenhiljaa että hiirikin olisi sitä ihmeteltyt. Vajassa oli vanhoja suksia, rikkinäisiä leluja ja koko paikka haisi maalille ja tärpätille. Juuri niin kuin arvelinkin, susi ajatteli.

Mutta kas, tuossahan on myös työkaluja: saha, vasara ja nauloja. Ne voisi ottaa lainaksi ja palauttaa myöhemmin, sitten kun talo olisi valmis. Susi ja kettu olivat ottamassa työkaluja mukaansa. Silloin vasara putosi suoraan suden tassun päälle ja susi ulvahti kovaan ääneen, AUUUUUUU!

"Nyt äkkiä pakoon ennen kuin talon ihmiset heräävät", kettu sanoi.

Talon valot syttyivät samassa palamaan mutta karkulaiset juoksivat häntä koipien välissä metsään turvaan.

Seuraavana päivänä he alkoivat rakentaa taloa läheiselle niitylle. Se oli suden mielestä hyvä talon paikka. Majava tuli avuksi rakentamaan, sillä oli antaa viisaita neuvoja. Myös karhu tuli apuun, sillä oli karhunvoimat nostaa tukkeja maasta. Monet ihmiset tulivat töllistelemään ja ihmettelemään talonrakennustouhua. Oliko kummenpää nähty: susi, kettu, majava ja karhu taloa rakentamassa. Ei siitä mitään tule, he sanoivat ja puistelivat päätään.

Mutta lopulta talo valmistui ja hieno talo siitä tulikin.

Nyt minulla on oma talo, lämmin ja kodikas, susi riemuitsi. Talon ovesta luki: "Susihukka". Ja sen alla: "Susiniitynkatu".

Harri-huuhkaja ja Vaaku-varis – ystävänpäivän satu

Asiasanat: ystävänpäivä, ystävyys, kiusaaminen, linnut, eläinsadut

Olipa kerran sellainen maa, jossa asui vain lintuja. Harri-huuhkaja ja Vaaku-varis asuivat tuossa maassa. He olivat naapureita, koska he asuivat aivan samassa puussa. Puu olikin suuren suuri, siinä oli paljon oksia joilta pääsi hyppäämään lentoon.

Yhtenä aamuna Harrille ja Vaakulle tuli riita. Molemmat olivat lentäneet yhtä aikaa puun kaikkein korkeimmalle oksalle, vaikka oikeastaan sinne mahtuisi vaan yksi lintu kerrallaan.

"Vaak", sanoi varis. "Minä ehdin tänne ensin. Odota omaa vuoroasi."

"Huu", sanoi huuhkaja. "Minulla on suuremmat silmät kuin sinulla ja näen kauemmaksi, siksi minulla on oikeus olla oksalla ensimmäisenä."

Vaaku ja Harri alkoivat kiistelemään siitä kumpi oli oikeassa. He hyppivät ja pomppivat oksalla ja oksa alkoi natista.

"Kuuletko", Harri sanoi, "oksa natisee jo, ja katkeaa kohta, jos me molemmat olemme täällä yhtä aikaa." "Häivy", sanoi Harri ja työnsi Vaakun pois oksalta.

Vaaku pahastui ja lensi pois, eikä sitä näkynyt koko päivänä.

Harri-huuhkajaa alkoi harmittaa, että oli sanonut "häivy" niin töykeästi Vaakulle. Olisihan hän voinut antaa Vaakun olla ja katsella oksalla ihan rauhassa, hän olisi sillä aikaa voinut syödä aamupalan loppuun ja tulla vasta sen jälkeen oksalle.

Kului kolme päivää ja kolme yötä mutta Vaakua ei vain näkynyt. Harria alkoi huolestuttaa ja hän päätti lähteä etsimään Vaakua. Hän tapasi matkallaan varpusperheen, joilta kysyi, olivatko he nähneet Vaakua. Varpuset eivät olleet kuulleet tai nähneet mitään. Sitten hän tapasi järvellä kylpevän joutsenen. Joutsenkaan ei tiennyt mitään. Joutsen näytti siivellään edessään kohoavaa suurta vuorta. Ehkä Vaaku oli lentänyt sinne päin, joutsen arveli.

Harri-huuhkaja lähti lentämään vuorta kohti. Olipa sinne pitkä matka, jaksaisikohan hän lentää vuoren huipulle. Hän huomasi taivaalla kaartelevan kotkan. Kotkakin huomasi alhaalla lentävän Harrin ja tuli tämän luokse.

"Oletpa kaukana kotoa ystävä", kotka sanoi, "miksi olet lentänyt näin kauas, näytät väsyneeltä."

"Etsin ystävääni Vaaku-varista. Joutsen arveli että Vaaku olisi lentänyt tänne päin. Oletko nähnyt varista?"

"Olenpa hyvinkin", kotka sanoi. "Näin jonkun variksen lentelevän täällä päin ihan äskettäin. Sekin näytti väsyneeltä. Etsitään häntä yhdessä."

Harri-huuhkaja ja kotka alkoivat etsiä yhdessä Vaakua. Lopulta kotka huomasi variksen suuren kiven juurelta. Se oli loukannut siipensä ja jäänyt siihen lepäämään. Varis näytti

surkealta. Harrikin tuli paikalle ja ilostui ystävänsä näkemisestä. Hän pyysi Vaakulta heti anteeksi että oli ollut aiemmin niin töykeä.

Kaikki kolme lintua lensi vuoren huipulle, jossa kotkalla oli pesä. Variksen siipeen laitettiin laastari ja se pystyi sen jälkeen lentämään taas paremmin.

Kun he olivat viettäneet koko päivän kotkan pesällä Harri sanoi Vaakulle:

"Lähdetään kotiin. Sovitaanko niin, että tästä päivästä lähtien joka toinen päivä sinä saat mennä ensimmäisenä korkeimmalle oksalle, joka toinen päivä minä."

"Vaak", sanoi varis. Se oli samaa mieltä.

Satukansion asiasanahakemisto

Asiasana	Satu
Aatos	Valkovuokko ja sinivuokko, Merenneidon lahja, Syyssatu
kevät	Valkovuokko ja sinivuokko
kesä	Merenneidon lahja, Elokuun satu
syksy	Syyssatu
ystävänäpäivä	Harri-huuhkaja ja Vaakku-varis
äitienpäivä	Valkovuokko ja sinivuokko
ihmesadut	Valkovuokko ja sinivuokko, Merenneidon lahja, Syyssatu
perinnesadut	Satu Kuningas Aurinkoisesta ja hänen kolmesta pojastaan
eläinsadut	Susiniityn tarina, Harri-huuhkaja ja Vaakku-varis
päiväkodin lähiympäristö	Susiniityn tarina
metsä	Valkovuokko ja sinivuokko, Syyssatu, Elokuun satu
merenranta	Merenneidon lahja
satuvaltakunta	Satu Kuningas Aurinkoisesta ja hänen kolmesta pojastaan
prinssit ja prinsessat	Valkovuokko ja sinivuokko
peikot ja haltiat	Syyssatu
merenneidot ja merihirviöt	Merenneidon lahja
linnut	Harri-huuhkaja ja Vaakku-varis
sienet	Syyssatu
ilmansuunnat	Satu Kuningas Aurinkoisesta ja hänen kolmesta pojastaan
ystävyyys	Elokuun satu, Harri-huuhkaja ja Vaakku-varis
yksinäisyys	Elokuun satu
kiusaaminen	Harri-huuhkaja ja Vaakku-varis
huumori	Susiniityn tarina